

Univerzita Karlova v Praze
Přírodovědecká fakulta
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Ivana Přidalová

**OD ASIMILACE K INTEGRACI. PŘÍKLAD NOVÝCH
PŘÍSTUPŮ INTEGRAČNÍCH POLITIK VYSPĚLÝCH
ZEMÍ S DŮRAZEM NA FRANCII.**

**FROM ASSIMILATION TO INTEGRATION. THE EXAMPLE OF NEW
INTEGRATION POLICIES.**

Bakalářská práce

Praha 2010

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Eva Janská, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze 20. 5. 2010

.....

Ivana Přidalová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce RNDr. Evě Janské, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Děkuji také své rodině a příteli za morální podporu v průběhu celého mého studia.

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se zabývá vývojem migrační politiky Francie od klasické podoby asimilačního modelu k dnešnímu konceptu integrace cizinců. V první části práce jsou představeny základní pojmy týkající se migrační a integrační politiky, teorie a koncepty zabývající se migrací a integrací cizinců do majoritní společnosti. Druhá část je věnována jednotlivým modelům migračních politik a vybraným příkladům zemí provádějících tyto politiky. Poté je přiblížen obecný posun v migračních politikách přistěhovaleckých zemí směrem k novému modelu občanské integrace cizinců. Třetí část práce uvádí do kontextu migrační historie Francie s důrazem na přistěhovalectví ve 20. století a poté představuje migrační a integrační politiky dříve a dnes. Tím je demonstrován posun v migračních politikách Francie v souladu s obecným trendem v přistěhovaleckých zemích.

Klíčová slova

Integrace cizinců, přistěhovalectví, Francie, migrační politika, integrační politika

Abstract

Presented bachelor thesis deals with the evolution of migration policies of France from the classical assimilationist model to the concept of civic integration of foreigners of today. The first part of the work introduces basic terms connected to migration and integration policy, theories and concepts concerned with migration and integration of immigrants into the majority society. The second part is dedicated to the models of migration policies and to the examples of countries executing these policies. This part also describes a common shift in migration policies of immigration countries towards the new model of civic integration. The third part provides an introduction to the context of migration history of France with accent to immigration in the 20th century and then mentions migration and integration policies formerly and nowadays. By this, it demonstrates the shift of French migration policies in accordance to the common trend in immigration countries.

Key words

Integration of foreigners, immigration, France, migration policy, integration policy

Obsah

Seznam tabulek a grafů	6
Seznam použitých zkratk.....	7
1. Úvod	8
2. Migrační a integrační politika. Teorie a koncepty	11
2.1 Základní pojmy	11
2.2 Asimilační vs. pluralitní model.....	15
2.3 Modely integrace v evropském pojetí.....	18
2.4 Psychologické aspekty integrace	19
3. Modely migračních politik	21
3.1 Pracovně-migrační model	23
3.2 Asimilační model	25
3.3 Multikulturálně pluralistický model.....	27
3.4 Model občanské integrace?	30
3.4.1 Přibližování tradičních modelů k modelu občanské integrace.....	32
4. Francie z pohledu migrace a integrace.....	35
4.1 Migrace do Francie ve 20. století a na počátku 21. století.....	35
4.2 Asimilační model migračních politik	39
4.2.1 Principy asimilačního modelu	39
4.2.2 Politiky vztahující se k migraci a integraci	40
4.3 Proměna asimilačního modelu.....	41
4.3.1 Výzva ke změně přístupu k imigrantům a jejich integraci.....	42
4.3.2 Nové integrační politiky a jejich nástroje.....	45
5. Závěr.....	50
Seznam použité literatury a internetových zdrojů	52

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Terminologická mapa.....	12
Tabulka 2: Strategie akulturace	20
Tabulka 3: Podepsané Smlouvy o přijetí a integraci (CAI) v roce 2007.....	46
Graf 1: Podíl imigrantů na francouzském obyvatelstvu v letech 1910 - 1990	36
Graf 2: Imigranti ve Francii podle země narození v letech 1999 a 2006.....	38

Seznam použitých zkratk

ACSÉ	Agence nationale pour la cohésion sociale et l'égalité des chances
CAI	Contrat d'accueil et d'intégration
ČSSR	Československá socialistická republika
DILF	Diplôme initial de la langue française
EU	Evropská unie
FAS	Fonds d'action sociale
FASILD	Fonds d'aide et de soutien pour l'intégration et la lutte contre les discriminations
FN	Front national
HALDE	Haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité
HLM	Habitation à loyer modéré
INED	Institut national des études démographiques
INSEE	Institut national de la statistique et des études économiques
MIPEX	Migrant Integration Policy Index
ONI	Office national de l'immigration

1. Úvod

Pohyby osob na Zemi jsou známy odpradáвна. Díky nim se lidstvo rozšířilo ze své kolébky do celého světa, docházelo k promíchávání kultur. V posledních dvou staletích došlo k významnému posunu, kterým byl vznik národních států a začátek regulace migračních pohybů. Ty ovlivňují podobu společnosti, do které lidé směřují, a mění se v jejich důsledku i společnost, kterou opouštějí. Aby lidská společnost harmonicky fungovala, je třeba zavést určitá pravidla hry a těmi se řídit. Mezi taková pravidla lze zařadit i migrační politiky, jejichž součástí jsou politiky integrační. Právě integrační politikou se zabývá tato práce.

Integrace cizinců je v dnešní době, kterou Castles a Miller (1993) nazvali „věkem migrace“, velmi aktuálním a významným tématem. Právě proto si její autorka vybrala pro svoji bakalářskou práci. Začleňování cizinců do většinové společnosti je v českých podmínkách poměrně novým pojmem - do roku 1989 se do Česka cizinci stěhovali zejména na základě bilaterálních dohod mezi ČSSR a dalšími socialistickými zeměmi. Tito cizinci měli zaplnit volná pracovní místa, případně zde vystudovat, a po určité době se vrátit zpět do své země původu. Protože migrace byla považována za dočasnou a nepředpokládalo se trvalé usazení cizinců v zemi, nepočítalo se ani s jejich začleňováním do majoritní společnosti (Drbohlav et al. 2009). Významnější příliv přistěhovalců zaznamenalo Česko až po uvolnění poměrů v roce 1989. Proto jsou české zkušenosti s imigrací a integrací cizinců zatím pouze sporé.

Avšak ani v zemích, které mají s přistěhovalectvím dlouholeté zkušenosti, nebyl dosud nalezen spolehlivý recept na to, jak dosáhnout ideálního soužití cizinců s majoritou. Ve své bakalářské práci se autorka rozhodla podrobněji popsat způsob, jakým k integraci cizinců přistupuje Francie. Jde totiž o jednu ze zemí s nejrozsáhlejšími zkušenostmi na poli imigrace v Evropě, která proto byla také nucena začít řešit otázku integrace dříve než jiné země, zejména pak ty, které byly součástí tzv. Východního bloku, mezi které patří i dnešní Česko. Dalším důvodem výběru právě této země je dlouhotrvající osobní vztah autorky k Francii.

Tato bakalářská práce si klade otázku „*Jak se vyvíjí francouzská integrační politika v čase a jak její posun souvisí s obecnými trendy integrace v imigračních zemích?*“.

Francouzská integrační politika je zde popsána a nahlížena nejen odděleně, ale také v kontextu dalších zemí, které jsou integrací zainteresovány, tedy především zemí s vysokým podílem cizinců nebo zemí, které příliv cizinců na své území mohou i nadále očekávat – mezi ty lze zařadit například Českou republiku. Pro tyto země by se totiž fakt „zpožděného vývoje“ oproti dnes již tradičně imigračním zemím mohl stát výhodou v tom smyslu, že by se mohly poučit z chyb ostatních a inspirovat tím, co přínosného bylo na poli integrace přistěhovalců učiněno již jinde.

Předkládaná práce je rešerší literatury, která byla již k tématu publikována. Vychází zejména z vybraných diplomových prací obhájených na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (Lachmanová 2006 a Seidlová, Urban 2006) a na Masarykově univerzitě v Brně (Ondrová 2009) v posledních několika letech, z disertační práce RNDr. Evy Janské, Ph.D. z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze a z veřejně dostupných zdrojů vědecké literatury. Analyzuje také dokumenty poskytované francouzskými vládními orgány a denní tisk (především francouzské internetové zpravodajské servery). Na základě jejich studia je v této práci naznačeno, k jakému posunu došlo v posledních letech v integrační politice Francie. Vzhledem k tomu, že tato práce je prvním autorčiným hlubším vhladem do problematiky migračních a integračních politik, a vzhledem k rozsahu bakalářské práce zde však nemůže být migrační a integrační politika vysvětlena v celé své šíři.

První část práce vysvětluje nejdůležitější pojmy týkající se migrační a integrační politiky a přibližuje integrační teorie a koncepty, na základě kterých jsou vytvářeny dnešní migrační politiky. V rámci této kapitoly je rovněž zdůrazněna odlišnost mezi americkým a evropským pojetím integrace.

Následující kapitola popisuje klasifikaci modelů imigračních politik podle Stephena Castlese v souvislosti s integračními politikami. Nejprve představuje jednotlivé modely včetně příkladů zemí, které jsou pro daný model literaturou uváděny jako typické. Poté je diskutován obecný posun v integračních politikách za zhruba poslední dvě desetiletí směrem k novému modelu a následně uveden příklad tohoto posunu ve vybraných zemích.

Čtvrtá kapitola se zabývá konkrétní podobou migračních politik Francie. Nejprve je uveden historický vývoj migrací do země. Následně je podrobněji diskutován asimilační model migračních politik v klasické podobě. Dále jsou v této kapitole přiblíženy nedávné změny v integrační politice, které potvrzují existenci trendu posunu integračních politik. Poslední část této kapitoly popisuje, jaká opatření pro integraci cizinců jsou v dnešní době ve Francii uvedena do praxe.

Závěrečná kapitola předkládané bakalářské práce shrnuje poznatky o proměně integračních politik dnešních imigračních zemích s důrazem na Francii. Naznačuje užitečnost sledování této problematiky také pro českou přistěhovaleckou politiku.

2. Migrační a integrační politika. Teorie a koncepty

Jak již naznačila úvodní kapitola, migrace a integrace jsou úzce propojené jevy. Migrace je logickým předchůdcem integrace, z čehož vyplývá nutnost poznání a pochopení migračních pohybů, jejich příčin a důsledků, stejně jako poznání jejího průběhu, pro úspěšnost integrace. Tato část práce nejprve vysvětluje základní pojmy vztahující se k migračním a integračním politikám. Poté diskutuje vybrané integrační teorie a koncepty, jež přispívají k lepšímu pochopení zmíněného jevu.

2.1 Základní pojmy

Pro uvedení do problematiky integrační politiky je nezbytné stručně vysvětlit některé důležité pojmy. Stěžejním pojmem pro tuto práci jsou **migrační, imigrační a integrační politiky**.

Vymezením těchto politik se zabývala řada autorů, z nichž zmiňme jména jako Hammar, Zuckers nebo Drbohlav (Janská 2002). Například poslední dva zmínění autoři uvádějí zajímavou definici imigrační politiky: ta podle nich představuje jakýsi kaleidoskop, uvnitř kterého jsou ukryta barevná sklíčka v podobě politických a ekonomických okolností v dané zemi a časovém období, ale také v podobě vlivu politických osobností, administrativních a legislativních rozhodnutí, veřejného mínění nebo neočekávaných událostí. S každým zatřesením kaleidoskopem vznikne nová imigrační politika, která je ovlivněna novým „nastavením“ jednotlivých částí – sklíček (Zuckers 1987 a Drbohlav 1997 in Janská 2002).

Z dalších českých autorů se definicí migračních, imigračních a integračních politik zabývali například manželé Baršovi. Vztahy mezi těmito politikami přehledně vysvětluje terminologická mapa (Tabulka 1) převzatá z jejich knihy *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku* z roku 2005. Právě jejich terminologie je použita v této práci.

Baršová a Barša (2005, s. 9) definují migrační politiky jako „politiky směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice [...] a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany“. Podmnožinou migračních politik jsou podle

nich právě politiky imigrační a integrační, kterými se zabývá předkládaná bakalářská práce. Pro účely této práce se pokusme stručně definovat, k čemu tyto politiky slouží. Imigrační politiky určují, „kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi“ (Baršová, Barša 2005, s. 10). Integrační politiky slouží k začlenění přistěhovalců do hostitelské společnosti. Snaží se především zajistit podmínky „sociální a politické soudržnosti společnosti“ a zaměřují se hlavně na „potřeby, jimiž se přistěhovalci liší od jiných znevýhodněných skupin společnosti“ (Baršová, Barša 2005, s. 11). Některé z integračních politik se soustřeďují na začlenění jedinců – imigrantů do hostitelské společnosti, jiné se naopak zaměřují na imigranty jako skupinu, jež se má stát součástí majority.

Tabulka 1: Terminologická mapa

MIGRAČNÍ POLITIKY			
PŘISTĚHOVALECKÉ POLITIKY		AZYL ↔	kontrola hranic, potírání nelegální migrace, víza, turismus, sezónní práce, studium, stáže apod.
IMIGRAČNÍ POLITIKY	INTEGRAČNÍ POLITIKY		
regulace vstupu přistěhovalců na území	regulace začleňování přistěhovalců do společnosti		

Zdroj: Baršová, Barša (2005)

Dalším důležitým pojmem pro tuto práci je **integrace**. Ten vznikl z latinského *integrare*, což v překladu do češtiny znamená „sjednocení, proces včlenění části do celku“ (L'ECJS 2001). Stejný zdroj dále uvádí, že „v sociologii podle Parsonse integrace tvoří jednu z funkcí sociálního systému zajišťující optimální spolupráci jeho různých částí a tím správné fungování celku“. Celkem v problematice této práce rozumíme celou společnost, částí pak skupinu přistěhovalců na území státu. Integrace je tedy snaha o začlenění přistěhovalců do většinové společnosti. Podrobný výklad pojmu integrace z různých pohledů a včetně vysvětlení chápání tohoto pojmu jako procesu nebo jako stavu podává například Lachmanová (2006). Integrací jako různě vykládaným pojmem se zabývá mimo jiné také francouzská socioložka D. Schnapper, která ve své knize *Qu'est-ce que l'intégration?*¹ vydané v roce 2007 uvádí řadu pohledů na integraci a na rozdíl od

¹ Co je integrace?

Lachmanové (2006) integraci považuje pouze za proces, nikoli za stav. Schnapper dále rozlišuje mezi integrací *do společnosti* a integrací *společnosti*.

Integraci lze rozlišovat podle oblastí lidských aktivit například na socioekonomickou, kulturní, politickou, právní, případně i identifikační a sídelní. Janská (2002) zdůrazňuje, že nejvýznamnější z pohledu přistěhovalců je integrace strukturální, protože právě prostřednictvím začlenění se do struktur pracovního trhu či trhu s bydlením se imigrant stává rovnocennou součástí přijímající společnosti.

Pro pochopení problematiky začleňování cizinců do majoritní společnosti je nutné uvést také pojem **asimilace**. Asimilaci, podobně jako integraci, lze chápat jako proces stejně jako výsledek procesu začleňování přistěhovalců do majoritní společnosti (Lachmanová 2006). Janská (2002) ve své disertaci diskutuje asimilaci na makro- a mikroúrovni. Je-li jednotkou asimilace skupina imigrantů (makroúroveň), rozlišuje mezi asimilací jednostrannou, jež odpovídá přijetí kulturní identity majority minoritou; asimilací interakční, kdy dochází k vzájemnému připodobňování majority a minority; a konečně asimilací pluralistickou, kdy se různé skupiny přizpůsobují jedna druhé či všechny jedné dominantní pouze v určitých sférách. Na mikroúrovni, kdy hovoříme o asimilaci jedince, pak Janská (2002) uvádí asimilaci behaviorální, určenou mírou přijetí kultury většinové společnosti přistěhovalcem, a asimilaci strukturální, spojenou se začleněním přistěhovalce do struktur majoritní společnosti jako je trh práce nebo sociální struktura a jeho participací v organizacích této společnosti.

V evropském pojetí bývá asimilace obvykle chápána jako „ztráta kulturní identity a úplné splynutí s majoritní společností“ (Janská 2002, s. 22). Také Entzinger (1999, s. 3) asimilaci definuje jako „jednostranný adaptační proces, u kterého se předpokládá, že imigranti se vzdají svých vlastních jazykových, kulturních nebo sociálních charakteristik a stanou se nerozlišitelnými od majoritní populace“. S tímto významem bude pojem asimilace používán i v této bakalářské práci. Právě důraz uvedené definice na změnu kulturní identity přistěhovalců asimilaci zásadně odlišuje od integrace, podle které se cizinci stávají součástí většinové společnosti díky začlenění strukturálnímu².

Na tomto místě je nutné podotknout, že existují významné odlišnosti v terminologii mezi americkou a evropskou literaturou. Zatímco v evropské literatuře je obvykle pro

---

² Začlenění přistěhovalců do přijímající společnosti prostřednictvím jejich participace na sociálních a zaměstnaneckých strukturách lze nazvat integrací nebo také strukturální asimilací.

začleňování přistěhovalců do majoritní společnosti používán výraz integrace, v americkém prostředí je jako jeho synonymum užíván pojem asimilace. V Evropě má pojem asimilace výrazně negativní konotaci. Záporné vnímání pojmu asimilace v Evropě souvisí pravděpodobně s výše uvedeným chápáním asimilace jako jednostranného procesu nuceného vzdání se vlastní kulturní identity a přijetí kulturních vzorců přijímající společnosti. Jak vysvětlují Schnapper, Krief a Peignard (2003), jednostranná asimilace v evropských podmínkách je dědictvím koloniálního období, kdy se evropští kolonisté považovali za civilizované, a proto významnější. Cestu k civilizovanosti kolonizovaných spatřovali v nuceném přijetí evropské kultury těmito lidmi, jejichž kultura měla být zapomenuta jako méněcenná. Bosswick a Heckmann (2006) vysvětlují evropské negativní vnímání asimilace vzestupem nacionalismu v Evropě na přelomu 19. a 20. století, který usiloval o vytvoření kulturně homogenních národů, a to i za cenu přizpůsobení menšin násilím.

V souvislosti s problematikou integrace cizinců do přijímající společnosti bývají zmiňovány rovněž pojmy **adaptace** a **akulturace**. Adaptaci definuje Janská (2002, s. 22) jako „hierarchicky nejvyšší [...] pojem vztahu cizinec-majoritní prostředí“. Akulturaci pak lze vysvětlit jako „jev, kdy imigranti postupně přijímají určité hlavní prvky okolního kulturního prostředí, ale přitom neztrácejí veškerou svou původní kulturní identitu“ (Entzinger, Biezeveld 2003, s. 9).

Dále je nezbytné uvést také pojmy **separace** a **segregace**. V obou případech se jedná o formu vyčlenění přistěhovalců z majoritní společnosti. Rozdíl mezi separací a segregací spočívá v aktivitě imigrantů, respektive majority: za separací je považován stav, kdy se přistěhovalci sami straní majoritní společnosti, za segregací je označována situace, kdy jejich vyloučení způsobuje postoj majoritní společnosti (Janská 2002).

Jak již bylo naznačeno výše, migrace a integrace jsou vzájemně provázané jevy. K základní znalosti problematiky integrace tak patří také obeznámenost s teoriemi a koncepty vztahujícími se k migraci. Ta jako dlouhodobě významný fenomén byla a je podrobována zkoumání, existuje tudíž řada teorií a konceptů, které vysvětlují důvody migrace z pohledu jedince či skupiny lidí nebo na základě různých motivů. Migrace je ale natolik složitým jevem, že dosud není známa žádná teorie, která by srozumitelně vysvětlovala všechny faktory, které jsou s ní propojeny. Dnes známé **migrační teorie a koncepty** jsou proto většinou zaměřeny na vybraný problém (Janská 2002).

Teorií zabývajících se migrací existuje velké množství a lze je logicky členit podle různých kritérií, například podle toho, zda se tyto zabývají motivací pro migraci, samotným průběhem migrace a důvody jejího trvání nebo jejími dopady - integrací; nebo podle toho, zda uvažovanou migrační jednotkou je jedinec či skupina. Výčet migračních teorií a konceptů včetně jejich hlavních tezí uvádějí například Seidlová a Urban (2006) nebo Janská (2002), nicméně přímo lze čerpat například z Massey et al. 1993, 1996 (in Janská 2002). Vzhledem k tématu a rozsahu této bakalářské práce zde však teorie a koncepty zabývajících se migrací nemohou být podrobněji diskutovány.

2.2 Asimilační vs. pluralitní model

Asimilační model

Integrace cizinců je úzce spjata s imigrací, která jí předchází. Některé oblasti světa jsou typicky imigrační již po několik staletí (USA, Austrálie, Kanada³), a právě tyto mají s integrací cizinců nejrozsáhlejší zkušenosti. Je proto logické, že v těchto zemích, zejména pak v USA, byla problematika integrace teoretizována nejdříve. Začleňováním cizinců do majoritní společnosti se na vědecké úrovni jako první zabývali zástupci americké Chicagské školy na počátku 20. století (Janská 2002). Protože v americkém prostředí se pro proces začleňování imigrantů do majoritní společnosti vžil pojem asimilace, je v této části práce tento výraz používán v souladu s původní americkou terminologií.

Asimilací z pohledu soužití etnické menšiny a většinové společnosti se zabýval M. M. Gordon ve svém díle „Assimilation in American Life“ (1964). Zde představil tři typy asimilace podle toho, jak byla pozorována v USA: jednostranná asimilace (tzv. Anglo-Conformity), vzájemná asimilace (tzv. Melting Pot) a kulturní pluralismus (Cultural Pluralism⁴).

Jednostrannou asimilací se v Gordonově pojetí rozumí „rychlá amerikanizace v období během 1. světové války a po ní“ (Alba, Nee 1997, s. 831), která spočívá v přijetí americké kultury přistěhovalci. Na strukturální podobu asimilace není brán zřetel (Alba, Nee

---

³ Jde o tzv. klasické imigrační země.

⁴ Kulturní pluralismus svou definicí odpovídá také obecně používanému pojmu „Salad Bowl“, jehož autora se nepodařilo zjistit.

1997). Idea Melting Potu⁵ spočívá ve vzájemném obohacování kultur prostřednictvím jejich kontaktu zejména v oblasti kulturní a strukturální asimilace, a to především cestou smíšených manželství (Alba, Nee 1997, Janská 2002). Tento model je znám z americké společnosti v období po 2. světové válce a předpokládá určitou míru přizpůsobení se na straně menšinové etnické skupiny i na straně majoritní společnosti. Kulturní pluralismus představuje takový stav soužití etnických skupin a majoritní společnosti, kdy si etnika udržují vlastní etnickou identitu, jsou ale v kontaktu s dalšími etnickými skupinami a s nimi spolupracují „na úrovni tzv. sekundárních vztahů v oblasti ekonomické, politické a občanské“ (Gordon 1964 in Janská 2002, s. 28).

Mezi často citované autory zabývající se asimilací patří Douglas S. Massey, jehož koncept tzv. *spatial assimilation* vychází z Gordonovy asimilační teorie a dává do souvislosti sídelní mobilitu přistěhovalců s mírou jejich asimilace (Alba, Nee 1997). Massey předpokládá, že sídelní mobilita je důsledkem akulturace a sociální mobility jedince, a že je také „mezifází“ na cestě ke strukturální asimilaci⁶ (Alba, Nee 1997, Janská 2002). Masseyho model vznikl na základě pozorování amerických měst, do nichž se na přelomu 19. a 20. století stěhovali „především Evropané s křesťanským vyznáním a podobnými kulturními znaky jako měla tehdejší lokální majoritní populace“ (Janská 2002, s. 29). Poněvadž přistěhovalci do amerických měst přicházeli za prací, usazovali se poblíž místa zaměstnání, především v okolí továren v blízkosti centra města. Teprve po určitém vystoupení na vyšší pozice socioekonomického žebříčku se stěhovali do atraktivnějších lokalit na okrajích měst. Kulturní asimilace, získání vyššího vzdělání a ekonomického statusu jsou tedy předpoklady pro sídelní mobilitu až splynutí s majoritou (Janská 2002). Zvýšená sídelní mobilita úspěšných imigrantů zajišťuje jejich disperzi a následnou snadnější asimilaci – ti se totiž snaží „odpoutat“ od svých méně úspěšných krajanů odstěhováním na atraktivnější předměstí, kde jsou více koncentrováni příslušníci majoritní společnosti (Alba, Nee 1997). Právě kontakt s nimi je považován za „klíčovou fázi procesu [asimilace]“ (Alba, Nee 1997, s. 837).

---

⁵ Model Melting Potu si lze představit právě jako tavicí hrnec, v němž koexistuje několik skupin. Kontaktem mezi sebou každá ztrácí část své charakteristiky, ale „tavením“ vytváří společnou charakteristiku všech. Naproti tomu model Salad Bowl symbolizuje salátovou mísu, v níž jednotlivé části salátu (etnické skupiny v rámci celé společnosti) pouze existují vedle sebe, ale neovlivňují se navzájem.

⁶ Strukturální stránka integrace se projevuje začleněním jedince či skupiny do institucionálního rámce společnosti, kulturní vyjadřuje „hodnotovou orientaci a identifikaci imigrantů“ (Gordon 1964 a Hoffmann-Nowotny 1970 in Entzinger, Biezeveld 2003, s. 8).

Je ale třeba si uvědomit omezení asimilačního modelu. Ten je odvozován od konkrétního případu amerických měst v konkrétním časovém období, navíc s nepříliš odlišnými skupinami přistěhovalců od majoritní populace. Není proto jisté, zda by se podobný scénář imigrace a sídelní mobility odehrál i za odlišných prostorových a časových podmínek.

Příklad aplikace konceptu prostorové asimilace v praxi lze najít právě ve Francii, jejíž migrační politikou se na následujících stránkách zabývá tato práce. Francie se snažila začleňovat přistěhovalce do majoritní společnosti právě prostřednictvím zaměstnání a usilovala o zamezení jejich separace či segregace cestou záměrné disperze přistěhovalců (viz kapitolu 4.3.1). Tento plán nicméně nebyl příliš úspěšný a současnost ukazuje, že místo asimilace bylo dosaženo spíše jejího opaku – vysoké koncentrace cizinců na předměstích.

Pluralistický model

Na druhé straně nelze opomenout model pluralistický. Ten se podobně jako model asimilační zaměřuje na problematiku zachování nebo ztráty kulturní identity etnické menšiny po přestěhování a na souvislost s prostorovým rozmístěním příslušníků takové menšiny.

Jeho myšlenkou není, na rozdíl od asimilačního modelu, úplné splynutí přistěhovalé populace s původními obyvateli, ale spíše „vize samostatně působících etnických komunit, které se podílejí společně na organizaci společnosti, ekonomiky a státu, přičemž si zachovávají vlastní kulturní identitu“ (Janská 2002, s. 29). Předpoklad samostatných etnických komunit ale může vést k sídelní segregaci menšin a minimálnímu kontaktu jejich příslušníků s většinovou společností. Oproti modelu asimilačnímu se u tohoto modelu předpokládá také malá mobilita obyvatelstva (Janská 2002).

Na klasický pluralistický model navazují další koncepty, z nichž zmiňme alespoň koncept *ethnoburb* a heterolokalismus.

Koncept *ethnoburb* je znám od 90. let 20. století, kdy se jeho autorka Wei Li zabývala prostorovým rozmístěním etnických menšin, konkrétně „prostorovou transformací čínské komunity“ (Janská 2002, s. 30) v Los Angeles.

Model ethnoburb představuje situaci, kdy se etnické menšiny soustřeďují v suburbánních oblastech velkých měst, přitom ale vykazují nižší koncentraci příslušníků minorit než klasická ghetta či etnické enklávy. Komunita *ethnoburb* má jednu dominantní etnickou menšinu, která ale nemusí být nutně nejpočetnější. Existuje zde větší variabilita socioekonomického postavení členů komunity, kteří participují jak na národní úrovni obchodních a sociálních činností, tak také na globálních aktivitách. Oproti gheťům a enklávám je podnětem pro vytvoření komunity vlastní aktivita etnické menšiny, *ethnoburbs* jsou také ekonomicky výkonnější (Janská 2002, Wei Li 2009).

Také koncept *heterolokalismu* vznikl teprve nedávno, a to jako snaha o vysvětlení měnícího se chování přistěhovalců v hostitelské zemi v důsledku změněné skladby migračních proudů koncem 20. století. Tento koncept prosazuje tezi, že etnická komunita může existovat i bez prostorové koncentrace přistěhovalců v přijímající zemi (Velikonja in Zelinsky, Lee 1998). Disperze přistěhovalců v nové zemi je možná díky již existující síti příbuzných a známých, kteří nově příchozím pomáhají, a díky technologickému pokroku posledních desetiletí. Technologie jako telefon nebo internet usnadňují komunikaci příslušníků stejného etnika i na delší vzdálenosti, proto již není pro vzájemný kontakt nutná jejich prostorová koncentrace (Janská 2002, Zelinsky, Lee 1998).

2.3 Modely integrace v evropském pojetí

K nejznámějším přístupům studia integrace migrantů v Evropě patří například díla autorů Hana Entzingera nebo Friedricha Heckmanna.

Podle H. Entzingera (Entzinger 1999, Entzinger, Biezeveld 2003) mají na integraci imigrantů vliv tři klíčové prvky: stát, národ a trh; každý z nich pak představuje určitou sféru integrace přistěhovalců. Stát ve vztahu k imigrantům zajišťuje jejich práva a povinnosti, národ působí na kulturní začlenění imigrantů, trhu ovlivňuje socioekonomické postavení přistěhovalců. Tři základní oblasti integrace, které Entzinger uvádí, jsou tedy následující: socio-ekonomická, kulturní a právně-politická. Jako čtvrtý prvek, který má vliv na integraci, přidává Entzinger „postoj přijímajících společností“ (Entzinger, Biezeveld 2003, s. 19). Podle charakteristik zemí v jednotlivých sférách Entzingerova typologie rozlišuje mezi zeměmi imigračními a zeměmi s dočasnou imigrací pracovníků, s politikami multikulturními

či asimilačními, resp. zeměmi s občanstvím udělovaným na základě jus soli nebo na základě jus sanguinis⁷.

Bosswick a Heckmann (2006) vymezují čtyři dimenze integrace, které vycházejí ze základních forem sociální integrace podle Essera (Esser 2000 in Bosswick, Heckmann 2006). Strukturální dimenzi integrace vysvětlují jako přístup přistěhovalce k bydlení a sociálnímu zabezpečení, možnost jeho politické participace. Kulturní dimenze integrace zahrnuje změny v chování a postojích přistěhovalce v prostředí přijímající společnosti. Interaktivní⁸ integrace je popsána jako „přijetí a začlenění přistěhovalce do primárních vztahů a sociálních sítí majoritní společnosti“ (Bosswick, Heckmann 2006, s. 10) a identifikační integrace jako ztotožnění se imigranta s novou společností, které může vyplynout z předchozího přijetí a participace na společnosti (Bosswick, Heckmann 2006).

2.4 Psychologické aspekty integrace

Psychologickými aspekty integrace migrantů se ve své práci zabýval John W. Berry (1997). Ten na základě rozdílné podoby interakce spočívající v kontaktu kultur - menšinové (představované imigrantem) s většinovou společností - rozlišuje různé strategie akulturace jedince-přistěhovalce. Pojmy integrace, asimilace, separace/segregace a marginalizace jsou definovány na základě dvou premis a kombinací odpovědí ano/ne (Tabulka 2). Integrace je chápána jako situace, kdy si skupina imigrantů ponechává svou původní identitu a hodnoty, ale je v interakci i s majoritní společností. Asimilací Berry nazývá stav, kdy se menšina imigrantů „zbavuje“ svých původních charakteristik a splývá s majoritou⁹. V případě absence kontaktu mezi přistěhovalcem a majoritní společností dochází k separaci či segregaci (viz kapitulu 2.1) nebo marginalizaci imigranta. Marginalizace je spojena se ztrátou identity a pocitu odcizení. Tato strategie akulturace bývá

---

⁷ Princip jus soli spočívá v udělování občanství dětem narozeným na území státu bez ohledu na to, jaké občanství mají jejich rodiče, princip jus sanguinis je charakteristický pro ty státy, kde je občanství předáváno po pokrevní linii – děti imigrantů tak nemají nárok na občanství státu, ve kterém žijí. Přehlednou typologii zemí podle udělování občanství včetně uvedení do legislativy týkající se otázky udělování občanství nabízí např. Sejersen (2008).

⁸ V práci Lachmanové (2006) je označována jako sociální dimenze.

⁹ Berryem definované pojmy tedy odpovídají chápání pojmů integrace a asimilace tak, jak je používá evropská literatura.

z psychologického hlediska považována za nejméně vhodnou, protože s sebou přináší největší akulturační stres (Berry 1992, Janská 2002).

Tabulka 2: Strategie akulturace

		1: Má smysl udržet si původní identitu a charakteristiky?	
		ANO	NE
2: Má smysl udržovat vztahy s ostatními částmi společnosti?	ANO	integrace	asimilace
	NE	separace / segregace	marginalizace

Zdroj: Berry, 1997

3. Modely migračních politik

Migrační politiky jako nástroj pro regulaci a řízení migrace na území státu mohou být orientovány na stimulaci emigrace nebo naopak na podporu imigrace do země. Právě imigrační politiky společně s politikami integrace jsou předmětem zájmu této kapitoly.

Migrační politiky reagují na aktuální dění ve světě, proto si nejprve připomeňme, v jakých dějinných souvislostech vznikaly imigrační politiky států západní Evropy. Západoevropské země si na přelomu 19. a 20. století rozdělily méně rozvinuté části světa do koloniálních držav, aby rozšířily svou surovinovou základnu. Po dvou světových válkách však tyto země s oslabeným hospodářstvím nemohly své kolonie dále spravovat, a proto se jich začaly zříkat. Důsledkem toho došlo k migračním pohybům do Evropy poté, co kolonie získaly nezávislost¹⁰. Současně s tím ovšem Evropa potřebovala obnovit to, co v jejích zemích bylo zničeno druhou světovou válkou, a oživit svůj hospodářský růst. Západoevropské země proto začaly nabízet práci zahraničním dělníkům¹¹. Kromě toho se Evropy týkaly také migrační pohyby z důvodů jiných než ekonomických: uprchlíci po druhé světové válce, později také příliv rodin pracovníků, kteří do Evropy přišli za prací a usadili se zde.

Země, které se tímto otevřely přistěhovalcům z Afriky či Asie, musely začít formulovat svůj postoj k imigrantům na svém území.

Obecně známým faktem je také to, že bývalé evropské mocnosti považovaly příchod cizinců z méně vyspělých zemí za pouze dočasný jev, jenž bude ukončen, jakmile bude potřeba. S přibývajícím časem se ale ukázalo, že mnoho cizinců se začalo v zemi usazovat a nemají již v úmyslu se vrátit zpět do své mateřské země. Proto bylo také nutno vytvořit koncepci integrační politiky, která by zaručila harmonické soužití přistěhovalců s místním obyvatelstvem.

---

¹⁰ Jako příklad tohoto migračního proudu uveďme *les pieds noirs* (francouzští kolonisté vracející se zpět do Francie) a *les harkis* (alžírští muslimové, kteří bojovali na francouzské straně ve válce o nezávislost Alžírsko v letech 1954-62), směřující z Alžírsko do Francie.

¹¹ Pracovní migrace do západoevropských zemí probíhala na základě bilaterálních nebo vícestranných dohod. Časté byly dohody mezi zeměmi propojenými koloniální minulostí, avšak existovaly i výjimky – např. dohoda Německa s Itálií, Řeckem, Tureckem, Marokem, Portugalskem, Tuniskem a Jugoslávií (Castles, Miller 1993).

Typologií modelů imigračních politik existuje celá řada. Pro účely této práce budou představeny současně s charakteristikou integračních politik, jelikož modelové státy obvykle na základě svého postoje k imigraci formulují své politiky integrace.

Integrace cizinců je komplexním fenoménem, a proto každá typologie akcentuje jinou oblast integrace. Většina integračních modelů pocházejících z Evropy je spíše induktivního charakteru (Entzinger, Biezeveld 2003), z vybraných příkladů zemí tedy odvozuje obecnou typologii. Entzinger a Biezeveld (2003) citují typologie podle Hollifielda, jenž rozlišuje mezi zeměmi s tzv. *guestworker modelem*, *asimilačním modelem* a *modelem etnických menšin*, a podle Castlese, jenž také rozlišuje tři modely: *model „of differential exclusion“*, *model asimilační* a *pluralistický* (Hollifield 1997, resp. Castles 1995 in Entzinger, Biezeveld 2003).

V oblasti modelů imigračních politik zmiňme modely podle Entzingera a podle Castlese (Entzinger 2000, resp. Castles 1995, Castles, Miller 1998; oba podle Janská 2002). Entzinger dělí evropské země na země *s modelem pracovní-migračním*, *asimilačním* nebo *s modelem etnických menšin*. Castlesova typologie „je založena na základě etnické odlišnosti imigrantů“ (Janská 2002, s. 39) a pracuje s modely *pracovní migračním*, *asimilačním* a *multikulturálním (pluralistickým)*. Janská (2002) upozorňuje na vhodnost Castlesovy typologie z roku 1995, která je aplikovatelná také na klasické imigrační, tedy i neevropské, země. Právě Castlesovo členění je použito pro přehledné představení modelů imigračních politik, jež je obsahem této kapitoly.

V této kapitole bude přiblížena Castlesova typologie migračních modelů zemí včetně charakteristických postojů k integraci cizinců, které jsou prosazovány v modelových zemích. Nejprve bude charakterizován pracovní-migrační model a jeho typičtí zástupci. Dále bude uveden model asimilační, pro nějž je typickým představitelem Francie. Jako třetí charakteristický model bude představen multikulturální (pluralistický) model. V poslední části kapitoly bude naznačen vývoj k novému modelu, kterému se přibližují uvedené modely imigračních a integračních politik během posledních let na pozadí událostí ve společnosti.

3.1 Pracovně-migrační model

Prvním charakteristickým modelem imigračních politik podle Castlese je model pracovně-migrační (*differential exclusion model*) neboli *exclusionary model* (Castles, Miller 1993), do češtiny také překládaný jako *vylučovací* (Janská 2002). Typickým zástupcem zemí s tímto modelem je Německo, jež v poválečném období začalo prostřednictvím bilaterálních či vícestranných dohod zvat do země pracovníky, kteří měli pomoci znovu postavit válkou zničenou zemi. Dalšími zeměmi, které jsou řazeny k tomuto modelu imigračních politik, jsou například Rakousko, Belgie či Švýcarsko.

Název modelu – pracovně-migrační – napovídá, že akceptovaným typem imigrace do země je pracovní migrace, zatímco migrace za jiným důvodem není žádoucí. Imigrace je v zemích s tímto modelem prostředkem pro vyhovění požadavkům trhu (Entzinger, Biezeveld 2003), od imigrantů se tedy čeká flexibilita. To částečně vysvětluje, proč země, jež prosazují pracovně-migrační typ imigračních politik, „nejsou nakloněny přijmout imigranty a jejich potomky za členy svého národa“ (Castles, Miller 1993, s. 223) a ani se necítí být imigračními zeměmi. Dalším důvodem je to, že se jedná většinou o země, jejichž národnost je založena na společném etnickém základu¹² – odmítání cizinců plyne z jejich definice. Protože takový stát je založen na stejné národnosti a z ní vyplývajících společných tradicích a historii jeho obyvatel, staví se k přistěhovalcům negativně, jelikož ti jsou nositeli jiné národnosti, a tedy i rozdílných tradic a hodnot. V takových zemích je obvykle uplatňován princip *jus sanguinis* a bývají zde zavedena přísná pravidla pro naturalizaci, případně pro získání dvojího občanství¹³.

Neochota přijmout do své společnosti cizince se zde projevuje právě vylučovacími imigračními politikami, mezi něž Castles a Miller (1993, s. 223) zařazují zejména „omezení sjednocování rodin a odmítání udělit [cizincům] jistotu trvalého pobytu“. Lze také očekávat malou šanci přistěhovalců na získání volebního práva či na aktivní participaci na politickém životě v zemi imigrace.

---

¹² Oproti asimilačnímu modelu známému z Francie, který je postaven na společné národnosti občanů, lze u pracovně migračního modelu hovořit spíše o národovosti – pojítkem je zde stejný etnický původ a s ním spojená historie, tradice a hodnoty.

¹³ Dvojí občanství (*dual citizenship*) je stav, kdy „jedinec je oprávněn být občanem více než jedné země“ (Sejersen 2008, s. 528). Dvojího občanství lze dosáhnout naturalizací bez zřeknutí se původního občanství, „zdeděním“ občanství po obou rodičích, kteří nemají shodné občanství a v zemi, kde se občanství dědí po matce i po otci, nebo narodí-li se dítě v zemi s legislativou *jus soli* rodičům s občanstvím země s legislativou *jus sanguinis* (Sejersen 2008). Dvojí občanství je v současné době povolováno pouze některými skupinami států světa.

Castles a Miller (1993) upozorňují také na možnou segmentaci pracovního trhu. Jedná se o situaci, kdy cizinci jsou najímáni především na výkon manuálních prací¹⁴, které jsou málo atraktivní pro domácí populaci, a to především z důvodu malé šance na kariéerní postup a nízkého finančního ohodnocení. Přistěhovalci tak vykonávají zejména práce, o které místní obyvatelé nestojí, a kde z důvodu nízkých platů mají malou naději na zlepšení své socio-ekonomické situace.

Výše uvedené postoje a postupy uplatňované v praxi vedou k nízkému sociálnímu postavení imigrantů, kteří se permanentně nacházejí v nejisté – a podřadné – pozici, protože jim také mohou být odírána některá práva (například nárok na přístup do sociálního systému země). Reakcí na to pak může být sídelní segregace a vymezování etnických skupin, které se s většinovou společností raději nestýkají.

Jelikož však historický vývoj ukázal, že dočasná imigrace nemůže být znenadání ukončena a přistěhovalci-pracovníci vykázáni zpět do své země původu, i takové země jako Německo musely svou migrační politiku přehodnotit a začít se věnovat opatřením pro integraci přistěhovalců a jejich dlouhodobé usazování (viz níže).

Příklad Německa

Právě na konkrétním příkladu Německa představují Castles a Miller (1993) tradiční pracovně-migrační charakter imigrační politiky. Cizinci byli najímáni na práci od 50. let 20. století ze středomořských států (mezi nejpočetnější skupiny imigrantů dnes v Německu patří Turci a Jugoslávci). Jejich pobyt byl zamýšlen jako dočasný, převažovalo tedy přistěhování jednotlivců a imigrace jejich rodin nebyla chápána jako žádoucí. Pro děti imigrantů žijící v Německu byly určeny zvláštní hodiny mateřského jazyka zamýšlené jako příprava na budoucí návrat zpět do země původu jejich rodičů. Přistěhovalcům nebylo umožněno podílet se na politickém životě v Německu, jejich povolení k pobytu mělo pouze krátkodobý charakter. Získání německého občanství pro ekonomické migranty bylo „extrémně komplikované“ a záviselo na tom, zda by „naturalizace byla v zájmu Německa“, přičemž přínos pro cizince nebyl brán v potaz (Entzinger, Biezeveld 2003, s. 26). Naproti

---

¹⁴ Přistěhovalci jsou obecně zaměstnáváni v odvětvích jako stavebnictví nebo zpracovatelský průmysl, ženy-imigrantky jsou najímány hlavně na práci v domácnosti nebo ve zdravotnictví.

tomu osoby německého původu¹⁵, jež se přistěhovaly do Německa po skončení druhé světové války, měly možnost získat německé občanství velmi snadno navzdory tomu, že jejich následná integrace do socioekonomických struktur sjednoceného Německa byla komplikovaná (Castles, Miller 1993).

3.2 Asimilační model

Druhým modelem migračních politik, jež ve své klasifikaci rozlišuje Castles (1995 podle Janská 2002), je model asimilační. Castles a Miller (1993) jej označují také za *republikánský*, Janská (2002) dále rozšiřuje asimilační model o pojem modelu *integračního*.

Za předchůdce asimilačního modelu označují Castles a Miller (1993) model *imperiální*, jenž umožňoval vytvoření „multietnické říše“, kde vedle sebe žily různé národy (Castles, Miller 2009, s. 44). Byl charakteristický pro země jako Francie, Nizozemí a Velká Británie, tedy země, jež vlastnily kolonie v zámoří. Poslední dvě jmenované se po pádu kolonialismu vydaly cestou modelu multikulturálně-pluralistického. Francie se přiklonila k asimilačnímu modelu již po revoluci roku 1789. Společnou charakteristikou zemí s imperiálním modelem imigračních politik bylo jejich postavení koloniální velmoci, která „z koloniálních poddaných činila občany“ (Castles, Miller 1993, s. 224).

Přestože asimilačním modelem prošly i státy jako Kanada, Austrálie, Velká Británie a Nizozemí, dnešním nejtypičtějším představitelem je pro něj Francie¹⁶ (Janská 2002), která bývá také uváděna jako zástupce asimilačního modelu v jinak koncipovaných typologiích – například v typologii podle Hollifielda (1997 in Entzinger, Biezeveld 2003).

Asimilační model integračních politik je charakteristický chápáním imigrace jako trvalého jevu¹⁷, vstřícným postojem hostitelské společnosti k cizincům a snahou o jejich snadné a včasné začlenění do majoritní společnosti. To je založeno na předpokladu

---

¹⁵ Tzv. *Aussiedler* jsou osoby německého původu, jejichž „předkové žili v Rusku, Polsku a dalších oblastech východní Evropy po dobu několika staletí“ (Castles, Miller 1993, s. 107).

¹⁶ Podrobná charakteristika integračních politik Francie bude pojednána v následující kapitole.

¹⁷ Nebylo tomu tak ale vždy. Jak uvádí Bertossi (2007), také „francouzské autority zodpovědné za řízení toků pracovní síly mezi Francií a zemí jejího původního koloniálního panství byly „překvapeny“ dlouhodobým usazováním cizí, postkoloniální populace“ (Bertossi 2007, s. 23).

„jednostranného adaptačního procesu¹⁸“ (Janská 2002, s. 40). Přistěhovalci jsou považováni za individuality a tak je na ně také nahlíženo v procesu integrace. Nejsou považováni za členy určité etnické skupiny, ale za jedince, kteří jsou si všichni rovni bez ohledu na skupinovou příslušnost.

Asimilační model bývá označován za universalistický. Francouzi si totiž po revoluci roku 1789 zvolili „republikánskou formu vlády [...] prosazující hodnoty platné pro celé lidstvo“ (Baršová, Barša 2005, s. 32). Mezi tyto hodnoty patří také princip *liberté, égalité, fraternité* – tedy svoboda, rovnost a bratrství všech lidských jedinců. Z nich pramení vstřícný postoj k imigrantům a snaha o jejich rychlé začlenění do společnosti. Naproti tomu tento imigrační model předpokládá potlačení odlišných kulturních identit ve veřejném prostoru na úkor přijetí kulturních vzorců dominantních v přijímající společnosti.

Myšlenkou tohoto modelu je primárně politické začlenění¹⁹ do majoritní společnosti, kterého je mimo jiné možno dosáhnout systémem snadného udělování občanství přistěhovalcům. Možnost stát se členem národa pak má vést ke kulturní asimilaci cestou kontaktu s většinovou společností (Castles, Miller 1993) – imigranti se mají účastnit veřejného života ve všech jeho sférách stejně jako původní obyvatelé.

Protože klasický asimilační model uznává princip rovnosti, neexistují v něm žádná speciální opatření pro imigranty nebo podpora utváření a fungování etnických skupin: přistěhovalec je vnímán pouze jako jednotlivec a nikoli jako příslušník etnické či jiné menšiny. Tato záměrná „slepota“ vůči specifickým potřebám skupin, definovaných jejich etnickou příslušností, je svými zastánci obhajována argumentem, že označování takových skupin by bylo předpokladem pro jejich zákonitou diskriminaci. Podle jiných by označování skupin na etnickém základu a uznání jejich zvláštních potřeb vyvolalo nekončící lavinu žádostí o uznání dalších a dalších skupin a jejich specifik (Schnapper 2007).

Od výše zmíněného pracovní-migračního modelu se asimilační model zásadně liší svým pojetím národovosti (*nationhood*) (Janská 2002). Asimilační model představuje stát jako společenství osob, které především vyznávají stejné hodnoty, jejich etnický původ ale není pro příslušnost ke státu důležitý. Takovým státem je například právě Francie, která vznikla sloučením regionů s nejrůznějšími tradicemi, kulturou či náboženstvím, ale jejichž

---

¹⁸ Jednostranným adaptačním procesem je přizpůsobení se jedné části (přistěhovalci) většinové, přijímající společnosti.

¹⁹ Politickým začleněním je myšlen vztah občana a státu, kdy mezi těmito dvěma subjekty neexistují další prostředníci a všichni občané jsou si před státem rovni.

obyvatelé se rozhodli shodně přijmout za vlastní ideály francouzské republiky. Proto také byla Francie tradičně otevřena všem přistěhovalcům, kteří se rozhodli si republikánské hodnoty osvojit a žít podle nich na francouzském území. Na rozdíl od států, které jsou založeny na společné etnicitě svých příslušníků (viz kapitolu 3.1), zde je důležitá spíše národovost spojená s občanstvím jako výrazem politické participace na státu.

3.3 Multikulturálně pluralistický model

Třetím modelem migračních politik, jež rozlišuje Castlesova typologie, je multikulturálně pluralistický model. Ten se stejně jako model asimilační vyznačuje vstřícným postojem k přistěhovalcům a snahou o začlenění imigrantů do společnosti. Přistěhovalci jsou v případě multikulturálního modelu nahlíženi jako příslušníci určité etnické skupiny, pomocí níž probíhá jejich včleňování do majoritní společnosti.

Společnost v zemích s pluralitním modelem je tvořena několika vedle sebe existujícími skupinami obyvatel, které si udržují kulturní charakteristiky své země původu. Různorodé kultury jednotlivých skupin jsou chápány jako obohacení pro celkovou populaci, a proto je zachování kulturní rozmanitosti považováno za žádoucí.

Vstřícnost k imigraci a její chápání jako trvalého jevu vedou, podobně jako u asimilačního modelu, ke snaze o snadnou integraci cizinců pomocí jejich rychlé naturalizace (Janská 2002).

Multikulturálně pluralistický model je charakteristický pro klasické imigrační země, jimiž jsou Kanada, Austrálie a USA²⁰. Jeho evropským představitelem je Švédsko (Janská 2002), podle Castlese a Millera (1993) se mu blíží také Nizozemsko²¹. Pro klasické imigrační země bylo přijetí multikulturálního modelu vhodnou cestou, protože ten je považován za „nejlepší cestu k začlenění rozsáhlých skupin imigrantů různého původu v relativně krátkém časovém období“ (Castles, Miller 1993, s. 227). Ani v klasických

---

²⁰ Castles a Miller (1993) upozorňují, že imigrační politiky USA multikulturálnímu pluralistickému modelu neodpovídají v plném rozsahu. Od Kanady a Austrálie se liší hlavně „nižším stupněm státní intervence do etnických záležitostí“ (Castles, Miller 1993, s. 227).

²¹ V případě Nizozemska však v posledních letech došlo ke změně vnímání migračních politik v souvislosti s napětím ve společnosti a následné revizi přístupu k cizincům. Proto jeho dnešní označení za zemi aplikující multikulturálně pluralistický model může vyvolávat výhrady.

imigračních zemích však tento model nebyl aplikován vždy – také zde dříve existovaly postoje blízké asimilačnímu či vylučovacímu modelu (Castles, Miller 1993).

Janská (2002) upozorňuje na významnost otevřenosti a spolupráce jednotlivých komunit mezi sebou, z níž může plynout větší ekonomická efektivita. V souvislosti s tím zmiňuje podrobnější rozlišování mezi zeměmi s multikulturně pluralistickým modelem na tzv. johannesburský a amsterdamský. Amsterdamský model, typický pro Evropu, je charakterizován větší otevřeností a vnitřní rozmanitostí. Naopak johannesburský model je „typický separací veškerých forem městských struktur, je mozaikou víceméně homogenních a částečně nezávislých částí/čtvrtí“ (Drbohlav 2001, s. 27). Johannesburský model je charakteristický i pro některá severoamerická města. Z porovnání měst s modelem johannesburským a amsterdamským plyne, že právě otevřenost a spolupráce mezi jednotlivými aktéry je pro ekonomickou efektivnost stěžejním faktorem, a z porovnání proto vyplývá větší úspěšnost modelu amsterdamského (Levy, v tisku, in Drbohlav 2001).

V typologii podle Hollifielda (Hollifield 1997 in Entzinger, Biezeveld 2003), která je zkonstruována pro rozlišení integračních politik evropských zemí, se modelu multikulturně pluralistickému podobá *ethnic minorities model* (model etnických menšin), pro nějž je typickým představitelem Velká Británie. Entzinger a Biezeveld (2003, s. 15) tento model popisují následovně: imigraci považuje za trvalou, přistěhovalci jsou „definováni pomocí svého etnického nebo národního původu“ a svým přistěhováním tak „tvoří nové komunity, kulturně odlišné od již existujících komunit a jedna od druhé“. Předpokládá se také vytvoření speciálních institucí pro jednotlivá etnika tak, aby bylo umožněno udržování a rozvíjení jejich vlastní kulturní identity (Entzinger 1999).

Příklad Švédska

Nejčastěji uváděnými zástupci zemí s multikulturně pluralistickým modelem migračních politik jsou Kanada, Austrálie a USA. Protože se však tato práce soustřeďuje především na vývoj migračních politik v imigračních zemích Evropy, bylo za příklad země s tímto modelem zvoleno Švédsko. To bylo až do konce 2. světové války etnicky homogenní zemí. Po roce 1945 ale začaly do země směřovat jak proudy pracovních

migrantů²² z Finska a jižní Evropy, tak také (později) žadatelé o azyl a přistěhovalci, jejichž motivem příchodu bylo sjednocení rodiny. Švédsko přijalo za vlastní model multikulturalismu, který „považoval přistěhovalce za budoucí občany“ (Westin 2006). Předpokládalo totiž, že imigrace bude trvalého charakteru a přistěhovalci se budou v zemi usazovat.

Od roku 1975 Švédsko přijalo oficiálně proklamovanou politiku multikulturalismu, která je zde charakterizována třemi základními principy: rovnost, svoboda volby a partnerství. Ty jsou uvedeny do praxe následovně: na přistěhovalce a domácí obyvatelstvo je pohlíženo jako na rovnocenné subjekty, které mají stejná práva včetně přístupu k systému sociálního zabezpečení²³; přistěhovalci jsou postaveni před svobodnou volbu, zda si ponechat svoji původní kulturní identitu nebo přijmout švédskou; jejich výběr však nesmí být v rozporu se základními švédskými zásadami a normami (Westin 2006).

V souladu s výše uvedenými principy je ve Švédsku funkční systém vzdělávání v mateřském jazyce přistěhovalců a poskytování tlumočnických a překladatelských služeb, ale také volební právo v komunálních volbách pro usazené přistěhovalce (Castles, Miller 1993).

Současně je ale také nutno poznamenat, že „relativně liberální politiky vůči usazeným cizincům jsou založeny na přísné kontrole další imigrace“ (Hammar 1985 in Castles, Miller 1993, s. 228). Míra nezaměstnanosti přistěhovalců je výrazně vyšší než u domácí populace, což je také důvodem pro dnešní striktní pravidla aplikovaná na imigraci do Švédska.

Integrační politiky Švédska jsou hodnoceny velmi kladně, ve studii Migrant Integration Policy Index (MIPEX) z roku 2007 se umístilo nejlépe ze všech hodnocených zemí²⁴, když v celkovém hodnocení legislativy týkající se integrace cizinců získalo 88 % (za ideální stav je považováno 100 %).

---

²² Stejně jako Německo, i Švédsko využívalo pracovních agentur, jež prováděly nábor dělníků ze zahraničí. Později do země začali směřovat také pracovníci „na vlastní pěst“ (Westin 2006).

²³ Švédsko je typickým příkladem sociálně-demokratického státu, který klade důraz na sociální jistoty a má „silnou tradici státní intervence“ (Castles, Miller 1993, s. 227).

²⁴ Studie analyzovala praxi v integraci cizinců v 25 zemích dnešní EU vyjma Bulharska a Rumunska, v Norsku, Švýcarsku a Kanadě v letech 2006-2007. Bylo sledováno šest oblastí legislativy týkající se legálních migrantů ze třetích zemí: přístup na pracovní trh, slučování rodin, trvalý pobyt, přístup ke státnímu občanství, politická participace a obrana proti diskriminaci (Cahlíková 2009).

3.4 Model občanské integrace?

Již na počátku 90. let 20. století byly časté debaty o efektivitě jednotlivých modelů imigračních politik (Castles, Miller 1993) a s přibývajícím časem nabývaly na síle. Nejrůznější případy nepokojů v ulicích evropských měst spojované s přistěhovalci a jejich potomky, zvýšený výskyt teroristických útoků a růst obliby militantních forem islámu mezi mladými evropskými přistěhovalci vedly ke zvýšené poptávce veřejnosti po změně oficiálního přístupu státu k přistěhovalcům a integraci cizinců. Tato kapitola vysvětluje, v čem je spatřována odlišnost nového modelu a jakým způsobem byly imigrační a integrační politiky jednotlivých výše uvedených modelů přehodnoceny a přiblížily se tak novému modelu. Tento vznikající model vzhledem ke své novosti dosud nemá ustálený název. Jednou z možností pro jeho pojmenování je označení *model občanské integrace*, který je použit v této práci.

Posun v přístupu západoevropských států vůči přistěhovalcům byl podrobně popsán například v pracích Rogerse Brubakera (2001) nebo manželů Baršových (2005). Téma přistěhovalců se stalo velmi diskutovaným také díky veřejnosti, která v praxi pociťuje nedostatky i těch integračních modelů, jež byly dříve vyzdvihovány.

Brubaker ve svém článku *The return of assimilation? Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany and the United States* publikovaném v roce 2001 v americkém časopise *Ethnic and Racial Studies* představil koncept „návratu k asimilaci“. Asimilace je zde chápána jako proces vzájemného připodobňování, ne nucené přizpůsobování se jedné skupiny druhé, jak je (často s negativní konotací) vnímána v Evropě. Návrat Brubaker vysvětluje jako další fázi vývoje, kterým prošly imigrační země. Původně asimilační postoj (ve smyslu přijetí kultury majoritní společnosti přistěhovalcem) byl nahrazen „diferencialistickým obratem“ ve prospěch multikulturních, pluralitních politik, aby dnes byla „znovuobjevena“ asimilace, tentokrát ale ve smyslu vzájemného připodobňování majoritní společnosti a menšin. Brubaker tento „návrat k asimilaci“ popisuje pomocí několika prvků, kterými jsou: 1. výše zmíněná změna v chápání pojmu asimilace, 2. chápání asimilace jako procesu, na kterém se cizinci aktivně podílejí, 3. jednotkou, která tento proces podstupuje, není jedinec, nýbrž několik generací společnosti, 4. nové chápání celku (společnosti) jako heterogenního – asimilace tedy nemá za výsledek homogenní, ale jiným způsobem heterogenní populaci, 5. posun zájmu o asimilaci do socioekonomických

struktur místo dříve akcentované asimilace kulturní²⁵, 6. posun od vnímání asimilace jako přizpůsobení se jedné dominantní populaci k vzájemnému připodobňování se s dalšími populacemi (Brubaker 2001).

V otázce posunu integračních politik lze mluvit o určité „konvergenci“ (Baršová, Barša 2005, Bosswick, Heckmann 2006) směrem k modelu, jenž by se dal nazvat modelem občanské integrace. Konvergence jednotlivých modelů se projevuje primárně důrazem na integraci přistěhovalců do struktury státu, zatímco kulturní asimilace již není považována za tak významnou. Cílem je umožnit cizincům účastnit se občanského života, zatímco volba kulturní identity je převážně předmětem jejich rozhodnutí²⁶. Pro úspěšné včlenění se do občanského života hostitelské společnosti je zásadním kritériem přijetí základních hodnot liberálního státu a zvládnutí jazyka majority²⁷ (Baršová, Barša 2005). Proto je v některých zemích uzákoněno povinné absolvování určitého počtu hodin výuky jazyka, a někdy také seznámení se společenskými normami platnými v přijímající společnosti.

Současně s vznikajícím modelem občanské integrace se objevují také nové nástroje začlenění přistěhovalců do občanských struktur. Jedním z nich je tzv. integrační smlouva. Tu lze chápat jako určitou dohodu mezi přistěhovalcem a státem, jejímž stvrzením se oba zavazují ke snaze o včlenění (se) do majoritní společnosti a k dodržování povinností z toho vyplývajících. Integrační smlouva má však odlišnou podobu v různých zemích – Baršová a Barša (2005, s. 162) uvádějí, že v USA zůstala smlouva „v rovině obecného ideologicko-politického projektu“, zatímco v některých evropských zemích - například v Rakousku nebo Francii (viz kapitolu 4.3.2) - se stala právně závazným dokumentem.

Problematikou integračních smluv ve vybraných zemích Evropské unie se ve své studii zabýval také Carrera (2006). Ten upozorňuje na skutečnost, že integrační smlouva, je-li chápána jako právně závazná, s sebou nese také postihy při jejím nedodržování,

---

²⁵ Podle výzkumu S. Carrery (2006, s. 19) bylo naopak zjištěno, že ve vybraných evropských státech „se pojem integrace stává více restriktivním [...] a je spojen hlavně s kulturními aspekty“. Důraz integračních politik je podle něj zaměřen zejména na seznámení se s kulturními vzorci přijímající organizace. Studie nicméně potvrzuje soustředování se migračních politik na začlenění cizinců do struktur pracovních a občanských.

²⁶ Lachmanová (2006) zdůrazňuje, že dosažení kulturní similarity společnosti dnes již není považováno za žádoucí. Výjimkou jsou ty součásti kultury přijímající společnosti, které jsou považovány pro integraci přistěhovalců za klíčové, tedy především znalost jazyka majority.

²⁷ Zvládnutí jazyka majority, který slouží jako komunikační prostředek imigranta s přijímající společností, je považováno za cestu k přijetí hodnot liberálního státu přistěhovalcem.

v nejzazším případě vedoucí až k vyhoštění ze země. Dalším poznatkem Carrerovy práce je zjištění trendu povinné účasti na integračních programech pro cizince²⁸.

Přestože integrační smlouva je dohodou mezi jednotlivcem a státem, obecně panuje přesvědčení, že odlišnost skupin není překážkou a nemá proti ní být zasahováno, jestliže není v rozporu s obecně přijímanými normami v zemi přistěhování a není důvodem pro sociální vyloučení a nerovnosti. Naproti tomu etnická rezidenční segmentace a specializace přistěhovalců na určité sféry trhu práce jsou považovány za neproblematické, jelikož mohou být pro cizince svým způsobem přínosné (Baršová, Barša 2005).

Za obecnou příčinu posunu v imigračních a integračních politikách označují Baršová a Barša (2005, s. 164) změnu geopolitické situace po roce 1989, „reakci na globalizaci, [...] stárnutí populace a krizi důchodových systémů“, respektive nedostatečnou integraci příslušníků druhé a třetí generace přistěhovalců spolu s rostoucím vlivem radikálního islamismu.

3.4.1 Přibližování tradičních modelů k modelu občanské integrace

Pracovně-migrační model

Zásadní proměnou prošel německý pracovně-migrační model tehdy, když si po desetiletích soužití s cizinci na svém území Němci připustili, že jejich země je zemí imigrační, a kdy této skutečnosti byla přizpůsobena také integrační politika státu.

Právě díky uvědomění si svého postavení imigrační země se Německo přiblížilo modelům známým ze zemí s modely asimilačním či multikulturálním.

V posledních letech bylo provedeno několik kroků směrem k větší vstřícnosti pro cizince žijící na německém území. Jedním z nich bylo usnadnění získání německého občanství pro děti imigrantů (tzv. druhá generace imigrantů) uzákoněné v roce 1992, dalším pokusem o zlepšení podmínek pro cizince byla reforma z roku 1999 umožňující získání dvojího občanství, jež však byla odmítnuta veřejností (Sejersen 2008). Došlo také k posunu

---

²⁸ Ve studii bylo podrobně sledováno osm zemí EU (Rakousko, Belgie, Dánsko, Francie, Německo, Polsko, Španělsko a Nizozemsko), z nichž pouze ve dvou – ve Francii a valonské části Belgie – byla účast na integračních programech dobrovolná, jinde byla povinností vynucovanou státem (Carrera 2006).

od legislativy jus sanguinis k jus soli: od roku 2000 je pro děti imigrantů možné mít dvojí občanství, a to za podmínky, že se narodili v Německu rodičům s jinou než německou národností, přičemž ve 23 letech se musí rozhodnout, které z dosavadních dvou občanství si ponechají (Entzinger, Biezeveld 2003).

Asimilační model

Ani francouzský asimilační model nenaplnil svá očekávání snadného a účinného začlenění přistěhovalců do většinové společnosti. Ukázalo se, že „asimilace výrazně kulturně a etnicky odlišných imigrantů v porovnání s příslušníky majoritní společnosti není zcela možná“ (Janská 2002, s. 42). Jako značný problém je dnes ve Francii vnímána druhá generace přistěhovalců z oblasti Maghrebu.

Z tohoto důvodu došlo i ve Francii k úpravám imigrační a integrační politiky. V souladu s Amsterdamskou smlouvou Evropské unie byla zavedena některá antidiskriminační opatření, ačkoli jsou v rozporu s republikánskou tradicí rovných příležitostí bez ohledu na skupinovou příslušnost (Bertossi 2007). Francie se tak od modelu asimilačního posunula blíže k modelu pluralistickému. Proběhly zde také debaty o možnosti změny migrační politiky podle vzoru multikulturálního modelu (viz kapitolu 4.3.1). Otázka zavádění antidiskriminačních opatření nebo dokonce opatření pozitivní diskriminace v zemi nicméně stále zůstává předmětem diskusí. Důkazem přehodnocení přístupu k integraci přistěhovalců je také to, že místo dřívějšího výrazu „asimilace“ je dnes ve Francii důsledně používán pojem „integrace“.

Protože právě Francie je předmětem zájmu následující kapitoly, budou změny v přístupu k přistěhovalcům popsány podrobněji níže (kapitola 4.3).

Multikulturální pluralistický model

Ani švédský model proklamované politiky multikulturalismu nepřinesl očekávaný úspěch při začleňování imigrantů do tamní společnosti. Problémem je v současnosti nejen vysoká míra nezaměstnanosti přistěhovalců v porovnání s domácí populací, ale také vyšší závislost na systému sociálního zabezpečení, segregace či vyšší míra kriminality. V roce 2003 proto byla ustavena komise, jejímž cílem bylo prozkoumat vztah strukturální diskriminace a přistěhovalců. Tato komise jako řešení problémů, s kterými se ve Švédsku

cizinci setkávají, navrhuje tzv. *affirmative action*, tedy opatření pozitivní diskriminace, která by měla být aplikována nejen na cizince, ale na veškeré znevýhodněné skupiny obyvatelstva (Westin 2006).

Koncem roku 2010 by ve Švédsku měla začít platit nová integrační politika, jejíž součástí budou mimo jiné příspěvky pro imigranty „na návštěvy celodenních jazykových kurzů, hodin „občanské orientace“ nebo rekvalifikačních kurzů po dobu dvou let od obdržení povolení k pobytu“. Těmito opatřeními se Švédsko snaží zapojit do struktur společnosti například ženy-imigrantky, které prozatím zůstávají v domácnosti (Respekt 2010).

Také z dalších zemí, kde je aplikován multikulturní pluralistický model, se ozývají hlasy volající po změně imigračních a integračních politik v důsledku neúspěchu dosavadního modelu. Například v Nizozemsku přestal být kladen důraz na udržení kulturní identity odlišných skupin na úkor „snížení ekonomické a sociální deprivace, prevence diskriminace a zlepšení právní situace menšin“ (Castles 1992). Zároveň jsou zde již od roku 1998 poskytovány nejen kurzy jazyka, ale také kurzy o nizozemské společnosti pro všechny nově příchozí imigranty ze zemí mimo Evropskou unii (Entzinger, Biezeveld 2003). Všechna tato opatření jsou reakcí na zvedající se vlnu nevole vůči druhé a třetí generaci přistěhovalců²⁹, kteří jsou přijímající společností považováni za zdroj ohrožení z důvodu nedostatečného přijetí norem nizozemské liberální společnosti. Připomeňme, že důvodem pro vraždu politika Pima Fortuyna v roce 2002 a filmaře Thea van Gogha v roce 2004 byl nesouhlas mladého muslimského radikála s jejich postoji vůči Islámu.

Stejně tak i Velká Británie byla nucena přehodnotit své imigrační a integrační politiky. Důvodem byly opět pouliční nepokoje spojované s potomky imigrantů, ale také dopady teroristického útoku na Světové obchodní centrum v New Yorku v roce 2001. Jak uvádí Bertossi (2007), nový *Nationality, Immigration and Asylum Act* z roku 2002 zavedl následující změny: větší důraz na britskou národnost spočívající v testech občanství či důležitosti britských hodnot, posílení azylové politiky a posílení bezpečnostních opatření ve smyslu přísnějších pravidel pro imigraci a vstup na území státu nebo možnost odebrání občanství osobám, které jednájí v rozporu s britskými národními zájmy (Bertossi 2007).

---

²⁹ Sílicí negativní postoje Nizozemců vůči cizincům potvrzují také úspěchy antipřistěhovalecké rétoriky některých radikálních politiků (například Pim Fortuyn či Geert Wilders).

4. Francie z pohledu migrace a integrace

Jedním z výše diskutovaných modelů migračních politik byl model asimilační, pro nějž je typickým představitelem Francie. A právě francouzská migrační politika je předmětem této kapitoly. Následující řádky nejprve uvádí historický přehled migračních pohybů na francouzském území. Poté jsou shrnuty charakteristické rysy asimilačního modelu tak, jak byl aplikován ve Francii, a následně popsána jeho nedokonalost a nutnost změny vyjádřené hledáním nové cesty k soužití Francouzů s jejich přistěhovalci. Závěrečná část této kapitoly představuje nejdůležitější nové nástroje francouzské integrační politiky.

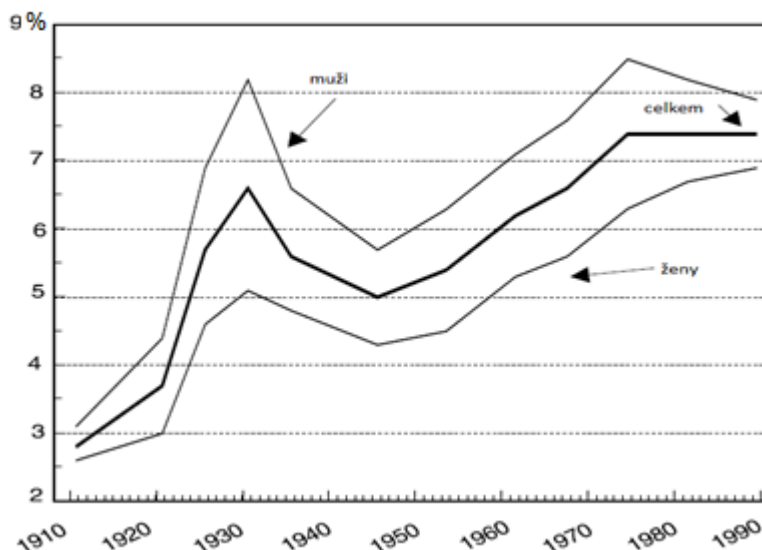
4.1 Migrace do Francie ve 20. století a na počátku 21. století

Pro pochopení dnešního stavu na poli migrace a integrace je nutné se ohlédnout do historie a alespoň stručně zde nastínit, jakým způsobem se utvářela francouzská společnost. Ta má samozřejmě své kořeny v dávné minulosti, pro účely této práce je ale stěžejní zmínit především migrační pohyby 20. století. Od počátku 20. století do dnešních dní došlo k výraznému nárůstu podílu imigrantů na francouzském obyvatelstvu (Graf 1). Také odhadovaný vliv imigrace na dnešní absolutní počet obyvatel země poukazuje na význam přistěhovalectví: podle francouzské demografky Michèle Tribalat by „populace Francie byla [v roce 1996] o 10 až 12 milionů osob méně početná, nebýt migrace započaté v polovině 19. století“ (Tribalat 1996 in Schnapper, Krief, Peignard 2003, s. 18).

Francie má nejdelší historii imigrace ze všech evropských států (Janská 2002). Přistěhovalci do ní směřovali již od poloviny 19. století, kdy ostatní evropské země byly stále emigrační. Francie v 19. století procházela obdobím demografické krize a imigranty proto chápala také jako pomoc v boji s nízkou porodností. První vlny imigrantů byly tvořeny především Evropany: v době přelomu století sem směřovali obyvatelé sousední Belgie a Itálie, ve dvacátých letech 20. století pak Východoevropané (Noiriel 2002). Již v předválečném období byli imigranti najímáni na „manuální práce v zemědělství, dolech a ocelárnách“ (Castles, Miller 1993, s. 58), jejich příchod byl podle Castlese a Millera (1993) více či méně spontánní. Naopak v období mezi světovými válkami francouzská vláda vyhlásila cílené programy pro najímání zahraničních dělníků tří kategorií, z nichž

každá byla kontrolována jinými složkami státu a zaměstnána v různých odvětvích (Castles, Miller 1993).

Graf 1: Podíl imigrantů na francouzském obyvatelstvu v letech 1910 - 1990

Zdroj: Daguet, Thave 1996

Období let 1945 – 1975 bývá ve Francii označováno za tzv. *les trente glorieuses* (30 slavných, úspěšných let), období ekonomického rozkvětu země. Francouzská rostoucí ekonomika podobně jako ekonomika jiných západoevropských zemí postrádala pracovní sílu, a tak země přistoupila k náboru pracovních sil. Byl zřízen imigrační úřad – *Office national de l'immigration* (ONI), jenž měl pracovníky zprostředkovávat. Potřeba zahraničních pracovníků však byla tak velká, že stát toleroval i takové, kteří přišli bez adekvátního povolení k pobytu, který si zregularizovali až poté co získali zaměstnání – těch bylo až 82 % (Schnapper, Krief, Peignard 2003). Francouzi byla ekonomická migrace zpočátku „vnímána jako řešení poválečného nedostatku pracovní síly [...] a očekávalo se, že bude z větší části dočasná“ (Castles, Miller 1993, s. 68). Jak podotýkají Castles a Miller (1993), z důvodu stále nízké porodnosti se začalo počítat i s migrací rodinnou, která předpokládá dlouhodobé usazení v cílové zemi.

Po druhé světové válce se zdrojovými zeměmi migrace do Francie stávají kolonie, hlavně severoafrické. Kromě Maghrebu vysílá významné počty migrantů také Iberský poloostrov. Jak uvádí Noiriel (2002), v roce 1968 byli nejdůležitější přistěhovaleckou skupinou do Francie Španělé, od roku 1975 Portugalci a až v roce 1982 se nejpočetnější skupinou stali Alžírčané.

Mezníkem migrační historie 20. století je rok 1973, kdy došlo k tzv. ropnému šoku. Ten zasáhl západoevropské ekonomiky natolik, že se rozhodly razantně omezit příliv zahraniční pracovní síly, která byla vnímána jako ohrožení pro francouzské pracovníky. Dříve liberální přístup k imigraci byl nahrazen restriktivními opatřeními vůči přistěhovalecům. Také Francie se pokusila zastavit příliv cizinců na své území. Byl ukončen nábor pracovníků ze zahraničí, nicméně přistěhovalecům obyvatel bývalých kolonií pokračovalo cestou sjednocování rodin, jež zůstalo povoleno, a jeho důsledkem bylo trvalé usazování přistěhovalců v zemi (Castles, Miller 1993). Protože počet přistěhovalců ve Francii byl považován za příliš vysoký, byl v roce 1977 vyhlášen repatriační program, cílený na imigranty z Maghrebu, zejména z Alžírsko. Paradoxně však více než polovina cizinců, kteří v rámci programu odešli zpět do své vlasti, byli Portugalci a Španělé (Janská 2002). K restrikcím došlo také na poli azylové politiky, která byla od 70. let 20. století zpřísnována, aby se zamezilo neoprávněnému vstupu ekonomických migrantů, vydávajících se za uprchlíky, do země (Noiriel 2002). Migrace z politických důvodů je přesto významná. Od 70. let se zvyšují také počty imigrantů z Asie a Subsaharské Afriky, čímž dochází k diverzifikaci proudů imigrantů (Insee 2010).

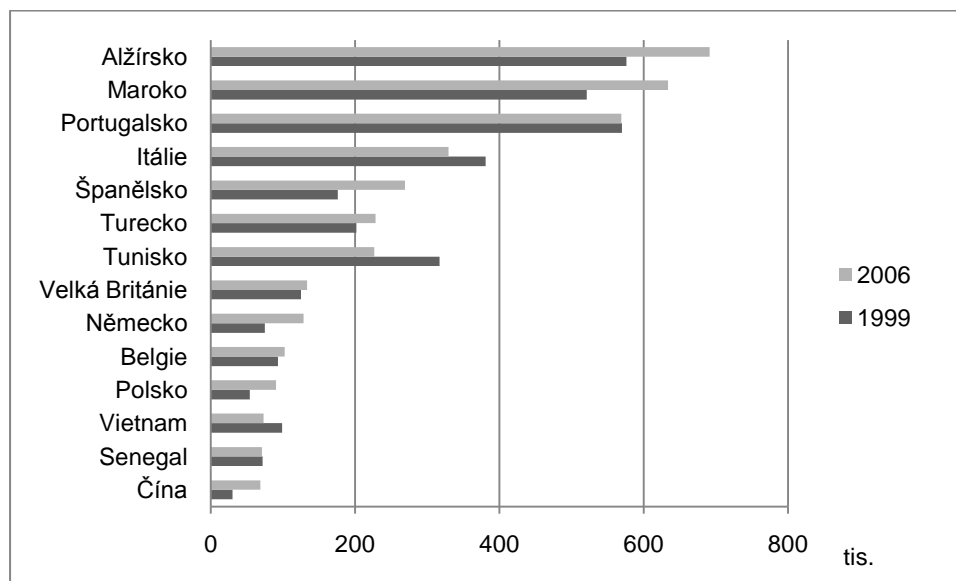
Z důvodu ekonomické krize 70. let obecně vzrostly obavy obyvatelstva z přistěhovalců, začaly se objevovat projevy rasismu, xenofobie a antiimigračních postojů. Ve Francii na protipřistěhovalecké rétorice založila svůj úspěch krajně pravicová strana *Front national* (FN, Národní fronta), jejímž lídrem je Jean-Marie Le Pen.

V souvislosti s událostmi přelomu 80. a 90. let ve střední a východní Evropě nedošlo k významnějším změnám v migračních proudech do Francie (Janská 2002). Imigrace do země je od 70. let zpřísněna, avšak podmínky se často mění v závislosti na vládnoucí straně: levicové vlády jsou v otázce přistěhovalecům tolerantnější, naopak pravicové prosazují spíše negativní postoje.

Zákony schválené francouzskou vládou na počátku 21. století poukazují na spíše restriktivní přístup k přistěhovalecům: tzv. *Loi Sarkozy* (zákon Sarkozy) z roku 2003 přinesl

mimo jiné zesílení kontroly imigrace, boj s nelegální migrací nebo zpřísnění podmínek pro setrvávání cizinců z nečlenských zemí EU ve Francii (Lachmanová 2006) Dále zavedl projekt tzv. *développement solidaire*, solidárního rozvoje, který se prostřednictvím rozvojové pomoci snaží snižovat chudobu v emigračních zemích a tím omezit imigraci z dotčených zemí do Francie (L'essentiel sur le développement solidaire 2009). Zákon z roku 2006 o imigraci a integraci (*Loi du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration*) prosazuje jako prioritu selektivní imigraci (*immigration choisie*) s ohledem na profit francouzské ekonomiky a společnosti na úkor imigrace trpěné (*immigration subie*), ke které řadí i rodinnou migraci a naturalizace cizinců – partnerů francouzských občanů. Stejně jako *Loi Sarkozy* tento zákon prosazuje přísné postupy v souvislosti s nelegální migrací. Dále stanovuje různá povolení k pobytu založená na pracovní kvalifikaci přistěhovalce (Ondrová 2009).

Graf 2: Imigranti ve Francii podle země narození v letech 1999 a 2006

Zdroj: INSEE 2010

V roce 2006 žilo na území Francie 3,6 milionu cizinců (*étranger*), což odpovídalo 5,8 % celkové populace. Imigranti (*immigré*) tvořili 8,1 % populace (Insee 2010)³⁰. Početně nejvýznamnějšími skupinami imigrantů ve Francii jsou dnes Alžírčané, Maročané a Portugalci (Graf 2). Nejvyšší podíl imigrantů i cizinců vykazují regiony Ile-de-France, Alsace, Korsika, Provence-Alpes-Côte d'Azur, Languedoc-Roussillon, Lorraine a Rhône-Alpes (Ined 2010). Podle Insee (2010) dnes třetina všech potomků francouzských imigrantů žije v regionu Ile-de-France.

4.2 Asimilační model migračních politik

Model migračních politik Francie bývá označován za asimilační nebo také republikánský. Tato podkapitola shrnuje základní principy, na nichž je francouzský model postaven, a jejich vliv na provádění politik týkajících se přistěhovalců.

4.2.1 Principy asimilačního modelu

Na francouzský postoj k migraci a integraci cizinců má zásadní vliv skutečnost, že již od konce 18. století Francie staví na ideálech svobody, rovnosti a bratrství (*liberté, égalité, fraternité*), stejně jako na požadavku sekularity. V Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789 stojí, že „lidé se rodí svobodní a se stejnými právy [a to] bez rozdílu původu, rasy či vyznání“ (Etudes et intégration 2009, s. 31). Princip svobody vysvětluje historicky kladný postoj Francie k imigraci. Ideál rovnosti je v praxi zaručen existencí stejných práv pro všechny občany a jejich rovnost před zákonem. Z principu rovnosti pak plyne systém snadného zisku občanství tak, aby si jedinci byli rovni – občanská práva jsou stejná pro všechny osoby s francouzským občanstvím, samozřejmostí je také respekt lidských práv všech osob bez ohledu na jejich státní příslušnost. Princip bratrství spočívá v uvědomění si vzájemné závislosti občanů státu na sobě a existenci vyššího – státního – zájmu nad

---

³⁰ Zde je nutné upozornit na francouzskou definici těchto pojmů, které se mohou překrývat. Cizinec je definován jako „osoba jiného než francouzského občanství pobývajícím na území Francie“, imigrant je „osoba narozená v zahraničí s jiným než francouzským občanstvím žijícím dnes na území Francie“ (Insee 2010) a na rozdíl od cizince může být francouzským občanem. Kategorie *immigré* tak zahrnuje jak imigranty, kteří přijali francouzské občanství, tak všechny ostatní přistěhovalé osoby s jakýmkoli jiným občanstvím. Cizincem jsou například potomci imigrantů, jestliže mají jiné než francouzské občanství.

zájmem osobním. Tento princip se v praxi projevuje jako solidarita s ostatními, přerozdělování bohatství a záruka sociálních jistot pro všechny (Etudes et intégration 2009). Také požadavek sekularity je zakotven v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789 a vyžaduje důsledné oddělení státu a církví. I přes zachování sekularity státu má však každý jedinec svobodnou volbu vyznání, které ale patří do jeho osobního života a na život veřejný by nemělo mít žádný vliv.

V klasickém významu tedy asimilační model představuje společnost, jež je ochotná přijímat mezi své členy i příchozí cizince, a to na základě jejich individuální integrace do politických struktur majority a za předpokladu přijetí jejich kulturních vzorců. Vychází z předpokladu, že přistěhovalci je spíše jevem trvalého charakteru, a proto chápe imigranty jako budoucí občany, kterým se snaží pomoci v integraci do své společnosti. Začleňování přistěhovalců mezi Francouze probíhá zejména na poli politicko-právním: snadné nabytí občanství vede ke zrovnoprávnění postavení všech občanů státu bez ohledu na jejich původ, a to včetně volebního práva. Ačkoli integrace cizinců je proklamována primárně za přizpůsobení se do politických struktur Francie, realitou je také podmínka kulturního přizpůsobení se menšiny francouzské většině. Imigrant pro svou integraci do francouzské společnosti musí upustit od svých kulturních zvyklostí a zcela přijmout francouzskou kulturu. Tento požadavek je dnes oproti klasickému asimilačnímu modelu zúžen na podmínku přizpůsobení se normám majoritní společnosti ve veřejném prostoru (Lachmanová 2006). Efektivnímu přizpůsobení se francouzské kultuře má napomoci maximální možný kontakt přistěhovalce s majoritní společností (Janská 2002), především v prostředí zaměstnání a vzdělávacích institucí (Schnapper, Krief, Peignard 2003). Dalším důležitým rysem asimilačního modelu je jedinec jako subjekt integračního procesu – každý člověk je brán jako individualita a jeho etnický původ je záměrně přehlížen, protože na postavení občana ve společnosti nemá mít žádný vliv. Z tohoto důvodu také není žádoucí provádět politiky cílené na skupiny přistěhovalců určitého etnického původu. Každý, kdo je občanem Francie, má stejná práva, a tato rovnost šancí by měla zaručovat, že postavení jedince ve společnosti bude reflektovat pouze jeho schopnosti a dovednosti.

4.2.2 Politiky vztahující se k migraci a integraci

Jak uvádějí Schnapper, Krief a Peignard (2003, s. 17), francouzský přístup vychází z toho, že nejlepší cestou k integraci cizinců je „neexistence specifických integračních

politik“. Provádění politik explicitně zaměřených na podporu začleňování přistěhovalců do majoritní společnosti Francie je v přímém rozporu s francouzskými republikánskými ideály. Protože však taková opatření byla nutná, zmíněný rozpor byl vyřešen tím, že za jejich příjemce byli označeni všichni „znevýhodnění, chudí a vyloučení“ obyvatelé (Baršová, Barša 2005, s. 106).

Zlepšit nevyhovující podmínky bydlení a s tím spojené negativní ukazatele socioekonomického postavení přistěhovalců měla aplikace politik na základě prostorového rozmístění problémových oblastí – tzv. politika města (*la politique de la ville*), také označovaná za „politiku pozitivní diskriminace v teritoriální podobě“ (Gevrey 2003 in Lachmanová 2006, s. 44). Politika města byla zavedena v 80. letech 20. století s cílem zlepšit životní podmínky ve vybraných částech měst, přičemž se jednalo hlavně o předměstí (*bidonvilles*) velkých měst s vysokou koncentrací zahraniční populace v levných a nekvalitních bytových prostorách tzv. HLM (*habitation à loyer modéré*). Další doménou politiky města bylo také zlepšení sociálních a později ekonomických podmínek těchto oblastí (Lachmanová 2006).

Lachmanová (2006) uvádí, že jedinou výjimkou z pravidla politik úmyslně necílených na imigranty, byla politika přijetí (*la politique d'accueil*). Ta spočívala v poskytování informací nově příchozím cizincům o možnostech vzdělání, zaměstnání a sociálních službách.

Velmi významnou politikou s ohledem na integraci cizinců je francouzská státoobčanská politika. Ta byla tradičně nastavena tak, aby přijetí francouzského občanství – naturalizace - cizinců bylo snadno uskutečnitelné. V souladu s výše uvedenými principy totiž formálně zrovnoprávňuje přistěhovalce s občany a tím jim poskytuje veškerá politická práva.

4.3 Proměna asimilačního modelu

Principy a praktiky francouzského modelu uvedené v předchozí kapitole jsou však především idealizovaným stavem. Skutečnost dovedla Francii, podobně jako ostatní vyspělé země, k ustoupení z některých svých zásad, jelikož i zde se ukázalo, že asimilační model ve své původní podobě nebyl zcela úspěšný. Jako nejvýraznější problém se

ukázala být nedostatečná míra integrace imigrantů a jejich potomků pozorovatelná od 80. let 20. století. Reakcí na toto zjištění bylo přehodnocení integračních politik a zavedení nových opatření, která mají vést k větší efektivitě integrace přistěhovalců a jejich potomků žijících ve Francii.

4.3.1 Výzva ke změně přístupu k imigrantům a jejich integraci

Neúspěch asimilačního modelu bývá často skloňován v souvislosti s nedostatečnou integrací přistěhovalců, případně jejich potomků, do francouzské společnosti. Nejčastěji diskutovaným tématem jsou hlavně muslimové, nebo obecněji vzato osoby, jimž je na základě jejich vzezření přisuzována víra v Islám. Vzhledem k tomu, že francouzský model ze své definice odmítá označování osob na základě jejich etnického původu, je obtížné dokazovat, že právě a jen muslimové jsou zdrojem dnešních problémů ve francouzské společnosti. Nicméně vzhledem k původnímu přístupu Francie k imigrantům, kdy jim nebyla věnována žádná speciální podpora (například pomoc při usazování se ve společnosti s výrazně odlišnými kulturními zvyklostmi), není shledání špatné integrace tak překvapující. Shrňme zde alespoň ty nejznámější projevy neúspěchu francouzského přístupu k přistěhovalcům a jejich rodinám.

Často zmiňovanou aférou ve spojitosti s přistěhovalci je tzv. šátková debata (*l'affaire du foulard*). Ta se objevila v roce 1989 poté, co byla třem dívkám odepřena účast na školním vyučování z toho důvodu, že si odmítly sundat šátek zakrývající jim hlavu. Z incidentu ve škole poblíž Paříže se stal předmět celonárodních sporů o to, zda bylo vykázaní dívek ze školy adekvátní reakcí na jejich vstup v šátku do veřejného prostoru školy a jaký má být postup ředitelů ostatních škol, kde by se mohl podobný případ vyskytnout. Zástupci církví a někteří levicoví politici prosazovali toleranci k symbolům vyjadřujícím příslušnost k víře jako součást práva na kulturní a náboženskou volbu. Druhá strana argumentovala tím, že škola je veřejným prostorem, který je již v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789 označen za sekulární, a proto zde není žádoucí dávat najevo svou náboženskou příslušnost. Ministr školství Lionel Jospin poté vyzval ředitele škol, aby se pokusili odradit rodiče muslimských dívek od nošení šátků. Dočasným řešením otázky bylo vybědnutí k individuálnímu řešení takových případů (Schnapper, Krief, Peignard 2003). K jasnému závěru případu došlo až v roce 1994, kdy nový ministr školství François Bayrou

zakázal nošení „šátků a jakýchkoli jiných nápadných náboženských symbolů“ ve francouzských státních školách (Schnapper, Krief, Peignard 2003, s. 34). Tento zákaz byl později rozšířen na všechny veřejné prostory zákonem z roku 2004 (Castles, Miller 2009).

Přistěhovalci a jejich potomci se stali centrem pozornosti také na podzim roku 2005³¹. Zprávy o nepokojích na předměstích Paříže, Lyonu a dalších velkých měst přinášela média po celém světě. Výtržnosti, jejichž výsledkem byly hořící automobily, obchody či školy, se staly každodenní realitou a v některých oblastech byl vyhlášen zákaz vycházení. Ačkoli za počátek celého řetězce událostí média označovala smrt dvou mladíků - potomků imigrantů - při pronásledování policií, kořeny problému jsou mnohem hlubší a rozsáhlejší. Vysoká koncentrace problémů do předměstských oblastí je důsledkem francouzské integrační politiky, nebo lépe řečeno její absence. Historický vývoj potvrzuje, že jedním ze spouštěcích mechanismů, jejichž následky dnes spatřujeme v podobě pouličních nepokojů, byl nepřilíš promyšlený přesun obyvatel, z nichž významná část byli přistěhovalci, do těch částí města, které nabízely nižší výdaje za bydlení. Kvůli rekonstrukcím center měst v 60. letech 20. století bylo mnoho jejich obyvatel, tehdy právě imigrantů, nuceno oblast opustit a hledat levnější život na okrajích měst v provizorním ubytování tzv. *bidonvilles* (Weil 2005). Odsud se francouzská vláda rozhodla přestěhovat imigranty do nově stavěných budov HLM tak, aby jejich koncentrace nepřevyšovala stanovenou mez a aby se díky kontaktu s francouzskými sousedy snáze asimilovali. Uvedení rozhodnutí do praxe však bylo zdlouhavé a zvýšený socioekonomický status francouzských obyvatel HLM jim umožnil se přestěhovat do bytů s vyšším standardem. Z HLM se tak paradoxně stala právě místa s vysokou koncentrací přistěhovalců a francouzských rodin s nižším socioekonomickým statutem. Nekvalitní bydlení, separace imigrantů a jejich rodin od ostatních členů francouzské společnosti, rostoucí nezaměstnanost a diskriminační postoje majority jsou pravděpodobnou příčinou rostoucí nespokojenosti obyvatel předměstí (Doleželová 2005). Incident, při němž zahynuli výše zmínění mladíci, se tak stal záminkou pro spuštění vlny agrese, která se projevila v nečekaném rozsahu. Nepokoje na předměstích byly spojovány zejména s problémem přistěhovalců a jejich nedostatečné integrace, Lachmanová (2006, s. 66) však upozorňuje na neoprávněnost tohoto tvrzení a přiklání se spíše k názoru, že šlo o „občanskou revoltu“. Podle Migration News Sheet (2006 in Lachmanová 2006, s. 66) bylo totiž mezi odsouzenými aktéry těchto

---

³¹ Z podobného důvodu – kvůli pouličním nepokojům – se o nich ale mluvilo i dříve, například v souvislosti s výtržnostmi v Paříži či Lyonu v 80. letech (Castles, Miller 2009).

nepokoju „pouze necelých 10 % cizích státních příslušníků³²“. Také Castles a Miller (2009, s. 282) považují pouliční nepokoje podzimu 2005 za důsledek „socioekonomického a etnického vyloučení“ a vylučují jejich náboženský podtext, který by nasvědčoval o povstání přívrženců Islámu, z kterých má dnešní společnost takové obavy. Přesto však byly také události na předměstích impulsem k debatě o účinnosti integračních politik a volání po jejich změně.

Dalším důvodem pro diskusi o účinnosti asimilačního modelu bylo také zjištění, že mladí obyvatelé Francie, pravděpodobně z rodin přistěhovalců, nectí vhodně republikánské ideály. Důvodem k tomu byla několikrát se opakující situace, kdy při příležitosti fotbalového zápasu byla na stadionu puštěna francouzská hymna *La Marseillaise*, již někteří návštěvníci sportovní události znevážili tím, že místo zpěvu textu pouze pískali. K incidentu došlo i poté, co bylo takové zneuctění státního symbolu (vlajky či hymny) zákonem určeno k pokutě (Etudes et intégration 2009).

Na přelomu let 2009 a 2010 se ve francouzských médiích objevila debata o národní identitě, opět spojovaná s otázkou přistěhovalectví a nedostatečné integrace imigrantů. Zde je však na místě upozornit na možnou vazbu na nadcházející regionální volby, které proběhly koncem března 2010. Kromě nechápavých postojů veřejnosti (vyjadřujících pocit její neúčinnosti a naprosté nesmyslnosti) vzhledem k této vládou vyvolané debatě se objevily také názory, že byla vykonstruována právě pro zvýšení antipřistěhovalčeských postojů, což by ve volbách mohlo pomoci podobně naladěným politickým stranám (Le Monde 2009).

Na základě výše uvedených událostí svědčících o nefunkčnosti asimilačního modelu se ve francouzských akademických kruzích (ale nejen v nich) začalo analyzovat, zda by cestou k řešení situace mohla být změna migračních politik směrem k modelu multikulturálního. Brubaker (2001) upozorňuje na obrat Francie k multikulturalismu, který byl významný již na přelomu 70. a 80. let, především však hlasitostí diskuse o multikulturalismu než jeho skutečným prosazením do praxe. V té době se stal populárním slogan *droit à la différence* (právo na odlišnost). Nato jej pravice v čele s Jean-Marie Le Penem pozměnila na *Droit à la différence? Mais oui, bien sûr, chez vous!* (Právo na

---

³² Vzhledem k tomu, že Francie umožňuje naturalizace cizinců a získání občanství dětem přistěhovalců, které žijí na území Francie po delší dobu, je otázkou, kolik ze zbývajících 90 % odsouzených účastníků nepokoju pochází z rodin přistěhovalců. I osoby s francouzským občanstvím totiž mohou být přistěhovalci nebo jejich potomci.

odlišnost? Jistě, ale u vás doma!), na základě čehož vyniklo, jak i zdánlivě multikulturální přístup může být nepřátelský k cizincům. Od multikulturálního přístupu ve Francii bylo nakonec upuštěno ve prospěch původní asimilace s novým sloganem *droit à l'indifférence* (právo na lhostejnost) vyjadřujícím touhu, aby se k cizincům přistupovalo jako ke komukoliv jinému (Brubaker 2001).

Diskuse o multikulturalismu je přesto ve Francii stále aktuální. Na téma srovnání migračních politik asimilacionistické Francie a multikulturální Velké Británie, jejich úspěšnosti a společenské situace bylo vydáno mnoho publikací, z aktuálnějších zmiňme například Bertossiho (2007) komparativní analýzu francouzské a britské migrační politiky, jejich filosofie a praktických opatření z nich plynoucích, Ferryho (2006) příspěvek ve sborníku *Regards sur l'actualité* v souvislosti s událostmi na předměstích na podzim 2005 či knihu francouzské socioložky Dominique Schnapper *Qu'est-ce que l'intégration* vydanou v roce 2007.

Zmíněné události a diskuse o dalším směřování asimilačního modelu ve Francii se samozřejmě promítají také do některých nových opatření cílených na imigraci a integraci cizinců, která představuje následující podkapitola.

4.3.2 Nové integrační politiky a jejich nástroje

Zásadní změnou ve francouzské integrační politice bylo zavedení Smlouvy o přijetí a integraci (*Contrat d'accueil et d'intégration, CAI*). Ta je základem koncepce vládní politiky přijetí a integrace, která vznikala od roku 2002, a která si klade za cíl integrovat cizince do francouzské společnosti především díky jejich začlenění do politických struktur a znalosti francouzštiny. Filosofii této politiky je předpoklad, že přistěhovalec se stane správným občanem tehdy, když nejen pasivně přijme francouzské republikánské ideály, ale také je pochopí a přijme je za vlastní, a bude schopen participovat na dění ve francouzské společnosti díky znalosti jejího jazyka. Původně dobrovolný podpis smlouvy možný od roku 2003 ve vybraných francouzských krajích (*département*) byl posléze změněn na povinný pro všechny cizince, kteří vstoupí na území Francie a hodlají zde trvale pobývat. Smlouva o přijetí a integraci je cizinci předložena v jazyce, kterému rozumí, a ten se jejím podpisem zavazuje k plnění povinností z ní vyplývajících. Mezi ně patří zejména účast na kurzech „občanské výchovy“ a o životě ve Francii a, je-li to shledáno za nutné, účast na kurzech

francouzštiny³³. Jazykový kurz předpokládá osvojení si základní znalosti francouzštiny na komunikativní úrovni (tak, aby se přistěhovalec prostřednictvím jazyka měl možnost stýkat s ostatními členy francouzské společnosti a tím se do ní snáze včlenit). Na základě výsledků jazykového testu je pak rozhodnuto o udělení osvědčení *diplôme initial de la langue française* (DILF, osvědčení o základní znalosti francouzského jazyka). Je-li výsledek testu nedostačující, má cizinec možnost zúčastnit se dalších kurzů na vlastní náklady a splnit podmínky testu znovu. K tomu, zda cizinec uspěl ve zkoušce DILF, následně může být přihlédnuto při rozhodování o prodloužení povolení k pobytu nebo vydání prvního povolení k trvalému pobytu (*carte de résident*) (Les orientations de la politique de l'immigration 2008).

V současné době je dostupná pouze statistika Smluv o přijetí a integraci za období roku 2007 a dříve, přičemž jen v roce 2007 byl podpis smlouvy pro imigranty povinný. Z prozatímních výsledků vyplývá, že francouzská vláda je vzhledem ke zvyšujícímu se podílu podepsaných smluv na počtu přistěhovalých se zavedením Smlouvy spokojena. V roce 2007 bylo celkem podepsáno 101 217 Smluv o přijetí a integraci. Nejvíce jich podepsaly osoby pocházející ze zemí Maghrebu, Turecka, rovníkové Afriky, ale také z Ruska nebo Číny (Tabulka 3).

Tabulka 3: Podepsané Smlouvy o přijetí a integraci (CAI) v roce 2007

země původu signatáře	podíl na všech CAI v %
Alžírsko	20,8
Maroko	15,5
Tunisko	6,8
Turecko	6,3
Kongo + DR Kongo	4,4
Čína	3,2
Kamerun	3,0
Côte d'Ivoire	2,9
Senegal	2,3
Rusko	2,0

Zdroj: Les orientations de la politique de l'immigration 2008

³³ Všechny uvedené kurzy jsou imigrantům poskytovány bezplatně.

Zákon č. 2007-1631 z 20. listopadu 2007 upravuje podmínky pro podepsání Smlouvy o přijetí a integraci: 1. Člen rodiny, jenž chce vstoupit na francouzské území, má možnost posouzení svých jazykových znalostí a účasti na kurzech jazyka či občanské výchovy zdarma ve své zemi původu předtím, než je mu uděleno vízum; 2. Každý, kdo podepisuje CAI, je povinen zhodnotit své schopnosti a dovednosti využitelné v budoucím zaměstnání; 3. Pro rodiče dítěte, kterému byl povolen pobyt ve Francii z důvodu sjednocení rodiny, nebo partnery francouzských občanů je zavedena smlouva CAI pro rodiny, která pro tyto rodiče předpokládá kurz zaměřený na práva a povinnosti rodičů ve Francii a na respekt povinnosti školní docházky (Les orientations de la politique de l'immigration 2008).

Francouzská integrační smlouva představuje od roku 2008 také prostředek, jak novým přistěhovalcům nabídnout adekvátní uplatnění na trhu práce. K rychlejšímu získání zaměstnání pro imigranta má pomoci dohoda s Národní agenturou péče o osobu (*Agence nationale des services à la personne*), jsou plánovány také rekvalifikační kurzy pro práci v tomto oboru a šíření informací o možnosti zaměstnání v oboru. Připravují se podobné dohody o zaměstnávání přistěhovalců–signatářů integrační smlouvy v dopravě a logistice. V přípravě je rovněž projekt zaměstnávání imigrantů v ekonomickém sektoru či projekt podpory podnikání cizinců. Pro mladé přistěhovalce či mladé potomky přistěhovalců (jedná se o část společnosti, u které je obvykle zjišťováno nadprůměrné procento nezaměstnanosti) existují programy cílené na jejich vyšší uplatnění na trhu práce, mimo jiné prostřednictvím tzv. patronátu (*parrainage*), služby dobrovolné asistence při hledání zaměstnání. Francouzským podnikům je také doporučována „rozmanitost“ při najímání nových pracovních sil a plánuje se zavedení značky „rozmanitost v řízení lidských zdrojů“ (Les orientations de la politique de l'immigration 2008, s. 162).

Nová opatření byla aplikována také v oblasti práv přistěhovalců: došlo ke změnám státoobčanské politiky a k vytvoření antidiskriminačních opatření³⁴.

Tradičním nástrojem integrace do francouzské společnosti je snadný získ občanství. Studie MIPEX upozorňuje, že naturalizace je dnes znesnadněna dlouhou čekací dobou pro získ občanství, která se ale liší podle postavení migranta ve společnosti a jeho vztahu k Francii (Niessen, Huddleston, Citron 2007). Děti narozené rodičům s jiným než francouzským občanstvím se stávají Francouzi v 18 letech, mohou si ale zažádat o občanství po svých 16. narozeninách nebo, jsou-li ve věku 13 - 16 let, pokud o získ jejich

---

³⁴ Ta jsou ve studii MIPEX z roku 2007 hodnocena kladně (81 %), možnost naturalizace ve Francii dosahuje horšího výsledku - pouze 54 %.

občanství požádá jejich právní zástupce a pokud od věku svých 8 let pobývali na území Francie alespoň 5 let. Partneri francouzských občanů musí na francouzské občanství čekat 4 roky od svatby, prokázat přetrvávající společný život a znalost francouzštiny. O naturalizaci ve Francii pak může požádat každá osoba starší 18 let legálně pobývajících na území státu, která dlouhodobě žije ve Francii po dobu alespoň 5 let, je asimilovaná do francouzské společnosti (tedy má dostatečnou úroveň francouzštiny a je si vědoma svých práv a povinností vyplývajících z francouzského občanství) a je dobrých mravů (například neprovozuje polygamii). Naturalizace dospělých osob se vztahuje také na jejich nesezdané potomky mladší 18 let, jestliže žijí ve společné domácnosti. Při nabytí francouzského občanství si může dotyčná osoba zažádat o pofrancouzštění svého jména, přičemž to je aplikováno i na její potomky, kteří se v rámci výše uvedené podmínky stali francouzskými občany. Na základě zákona o imigraci a integraci z roku 2006 (*Loi du 24 juillet 2006 relative à l'immigration et à l'intégration*) je pořádána slavnost přijetí francouzského občanství, která se vztahuje na všechny způsoby získání občanství, tedy nejen pro nové občany, kteří byli naturalizováni (Les orientations de la politique de l'immigration 2008).

Vzhledem k tomu, že přímé či nepřímé diskriminace se ve Francii i přes proklamovanou rovnost staly realitou, bylo nutné vytvořit nové instituce pro boj s diskriminací a antidiskriminační opatření. Prvním krokem v zavádění antidiskriminačních opatření se stalo přijetí „evropské směrnice (2000/43/ES) o rovném zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ“ do francouzského zákoníku práce (Lachmanová 2006, s. 49).

Zákonem ze 30. prosince 2004 byl v červnu roku 2005 vytvořen Vysoký úřad pro boj s diskriminací a pro rovnost (*Haute autorité de lutte contre les discriminations et pour l'égalité*, HALDE). Tento orgán slouží k zjišťování diskriminačního chování v zákonem určených oblastech (například v zaměstnání, bydlení či vzdělávání) a potírání diskriminačních praktik, stejně tak se zasazuje o zajištění rovných práv pro všechny (Halde 2010).

Dalším významným hráčem na poli boje s diskriminací ve Francii je *Agence nationale pour la cohésion sociale et l'égalité des chances* (ACSE, Národní agentura pro sociální soudržnost a rovnost šancí), vytvořená zákonem o rovnosti šancí z 30. března

2006. ACSÉ je nástupcem FASILD³⁵, fondu na podporu integrace přistěhovalců ve Francii, který rozděloval finanční prostředky organizacím pro účely jako výzkumu imigrace a otázek integrace a diskriminace stejně jako například na programy politiky města. ACSÉ se podílí na opatřeních, která mají za cíl pomáhat osobám znevýhodněným v zaměstnání a sociální oblasti. Ve sféře boje s diskriminací se snaží mimo jiné vypracovávat konkrétní programy pro zavedení rovnosti práv nebo řídit programy prevence diskriminace a boje s ní. Po zrušení FASILD byla na ACSÉ převedena agenda Politiky města, ACSÉ se také zabývá civilní službou občanů a prevencí kriminality (Acsé 2010).

---

³⁵ *Fonds d'aide et de soutien pour l'intégration et la lutte contre les discriminations* byl nástupcem FAS (*Fonds d'action sociale*, Fond pro sociální činnost). Tento fond byl původně určen na podporu rodin alžírských přistěhovalců ve Francii, později byla jeho působnost rozšířena na větší okruh příjemců jeho podpory.

5. Závěr

Lidská společnost prochází neustálým vývojem: se změnou geopolitických vztahů mezi různými zeměmi, ekonomického vývoje v nich nebo také se změnou přírodních podmínek se mění migrační proudy, mění se také struktura společností, jež jsou migrací ovlivněny – v zemi původu i v cílové zemi migrantů.

Tato práce je snahou o nalezení odpovědi na otázku „Jak se vyvíjí francouzská integrační politika v čase a jak její posun souvisí s obecnými trendy integrace v imigračních zemích?“. V předchozích kapitolách proto byla na základě teoretického vymezení problematiky integrace přistěhovalců do majoritní společnosti představena klasifikace zemí podle jejich přístupu k migraci a integraci. Kromě klasických modelových zemí – Německo pro pracovní-migrační model, Francie pro asimilační model a Švédsko pro model multikulturálně pluralistický – byl popsán také obecný trend posunu migračních politik. Ten se projevuje konvergencí výše uvedených modelů směrem k novému typu integrace cizinců, jenž je nazýván modelem občanské integrace. Jedná se o model migračních politik, který si bere ponaučení z modelů asimilačního (který umožňoval začlenění přistěhovalce do majoritní společnosti cestou přijetí určitých principů a hodnot za cenu ztráty své původní kulturní identity na úkor přijetí kultury dominantní) a multikulturálně-pluralistického (který naopak přijímal imigranty jako členy určité etnické skupiny a nositele specifické kultury, jež byla považována za přínos pro ostatní členy společnosti, do které se tato skupina začlenila) a snaží se uplatnit to, co každý z nich přinesl úspěšného pro integraci cizinců. U obou zmíněných modelů jsou dnes shledávány vážné nedostatky, především pak jde o problematickou situaci potomků imigrantů, a to v evropském kontextu zejména těch, jejichž kultura je výrazně odlišná od norem majoritní společnosti. V současné době je model občanské integrace charakterizován zejména následovně: přistěhovalec je do majoritní společnosti integrován prostřednictvím politické struktury, důležité je také jeho včlenění do struktury socioekonomické; jeho kulturní přizpůsobení majoritě nebo zachování vlastní kulturní identity zůstává jeho svobodnou volbou. K nově vznikajícímu modelu občanské integrace se přibližují i dříve typičtí zástupci modelů ostatních například přebíráním prvků z opačné části spektra migračních politik.

Právě Francie se ukázala být dobrým příkladem částečného odklonu od svých původních asimilacionistických principů směrem k novému modelu občanské integrace. Stejně jako ostatní západoevropské země byla a je nucena čelit vzestupu radikálního

islamismu a současně antiimigračních postojů veřejnosti stejně jako byla konfrontována s realitou neuspokojivých výsledků předchozí integrace především druhé generace přistěhovalců. I přes filosofii „absence integrační politik je nejlepší cestou k integraci“ v posledních letech Francie začala aplikovat integrační opatření cílené nejen na všechny znevýhodněné členy společnosti, ale i explicitně na imigranty. Stejně tak zavedla antidiskriminační opatření. Ustoupila rovněž z požadavku úplné kulturní asimilace přistěhovalců podle vzoru francouzské většinové společnosti. Ačkoli normy majority stále vyžaduje ve veřejném prostoru, alespoň v soukromí je volba kulturní identity dnes záležitostí každého. Na počátku 21. století zavedla pro budoucí francouzské občany povinnost podepsat integrační smlouvu, jež má zajistit, že přistěhovalec se bude ve Francii chovat adekvátně jejím právním normám a že se na základě vyvinutí vlastního úsilí úspěšně začlení do majoritní společnosti. A podobně jako další imigrační země zpřísnila boj s nelegální migrací, ale také s migrací, která není v přímém (ekonomickém) zájmu francouzského státu.

Protože Česko je dnes pro migraci atraktivní zemí, lze očekávat, že sem bude směřovat více přistěhovalců než v minulosti, a k těm bude nutné zaujmout jasný postoj a usnadnit jim existenci v této zemi. Přestože Česká republika již deset let po pádu železné opony vytvořila svou Konceptci integrace cizinců, je zřejmé, že se nachází teprve na samém začátku cesty k úspěšnému začlenění přistěhovalců do české společnosti. Proto je důležité znát vývoj imigrace do jiných zemí i se všemi jeho klady a zápory, které přinesl. Je třeba si uvědomit, že migrace a integrace jsou velmi těsně propojeny a úspěšná integrace se netýká pouze cizinců, ale celé společnosti, jejíž jsou součástí. Je jistě přínosem poučit se z úspěchů, ale i chyb ostatních a díky nim se vyvarovat zbytečně neúčelných postojů či opatření. Bylo by ale chybou domnívat se, že aplikace úspěšného modelu integrace jiné země na českou realitu bude jistotou úspěchu. Integrace cizinců do majoritní společnosti je velmi komplikovaným fenoménem, který musí probíhat v souladu s vědomím specifik každé společnosti.

Autorka věří, že předkládaná bakalářská práce by i přes svůj omezený rozsah mohla přispět k poznání přístupu k integraci cizinců v konkrétní zemi s dlouhou imigrační tradicí a být inspirací úvahám o podobě budoucí české integrační politiky.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

ACSÉ (Agence nationale pour la Cohésion Sociale et l'Égalité des chances)
<http://www.lacse.fr/dispatch.do?sid=site> (8.5.2010)

ALBA, R., NEE, V. (1997): Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration. *International Migration Review*, 31, č. 4, s. 826-874.

ALBA, R., SILBERMAN, R. (2002): Decolonization Immigrations and the Social Origins of the Second Generation: The Case of North Africans in France. *International Migration Review*, 36, č. 4, s. 1169-1193.

BARŠOVÁ, A. (2005): Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět? Konference Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit.
http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf (2.3.2010)

BARŠOVÁ, A. (2006): Francie chce změnit přistěhovaleckou politiku. Francouzský parlament schválil novou imigrační strategii Nicolase Sarkozyho [online].
http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Francie_imi_po_p_ijet_z_kona.pdf (10.1.2010)

BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. (2005): Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Mezinárodní politologický ústav, Brno, 308 s.

BERRY, J. W. (1992): Acculturation And Adaptation In A New Society. *International Migration*, 30, Special Issue: Migration And Health In The 1990s, s. 69 - 85.

BERRY, J. W. (1997): Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, č. 1, s. 5-68.

BERTOSSI, C. (2007): French and British models of integration. Public philosophies, policies and state institutions. ESRC Centre on Migration, Policy and Society. Working Paper No. 46, University of Oxford, 57 s.

BOËLDIEU, J., BORREL, C. (2000): Recensement de la population 1999 - La proportion d'immigrés est stable depuis 25 ans. *Insee*, č. 748, 4 s.
http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ip748.pdf (29.4.2010)

BORKERT, M., BOSSWICK, W., HECKMANN, F., LÜKEN-KLAßEN, D. (2007): Local integration policies for migrants in Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 79 s.

- BOSSWICK, W., HECKMANN, F. (2006): Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, 47 s.
- BRUBAKER, R. (2001): The return of assimilation? Changing perspectives on immigration and its sequels in France, Germany, and the United States. *Ethnic and Racial Studies*, 24, č. 4, Taylor & Francis Ltd, s. 531-548.
- CAHLÍKOVÁ, Z. (2009): Komparativní analýza integračních politik Česka a Švédska. Bakalářská práce. PřF UK, Praha, 70 s.
- CARRERA, S. (2006): A Comparison of Integration Programmes in the EU. Trends and Weaknesses. *Challenge Papers*, č. 1, 25 s.
- CARTLEDGE, K. H., SCOTT, S. (2009): Migrant Assimilation in Europe: A Transnational Family Affair. *International Migration Review*, 43, č. 1, s. 60-89.
- CASTLES, S. (1992): The process of integration of migrant communities. *International Conference on Population and Development 1994*, Santa Cruz, 28 s.
- CASTLES, S., MILLER, M. J. (1993): The Age of Migration. *International Population Movements in the Modern World*. The Guilford Press, New York, 307 s.
- CASTLES, S., MILLER, M. J. (2009): The Age of Migration. *International Population Movements in the Modern World*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 369 s.
- DAGUET, F., THAVE, S. (1996): La population immigrée - Le résultat d'une longue histoire. *Insee*, č. 458, 4 s. http://www.insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ip458.pdf (29.4.2010)
- DOLEŽELOVÁ, L. (2005): Jaké jsou kořeny násilí ve Francii a proč se tak rychle šíří? *Britské listy*. <http://www.blisty.cz/2005/11/8/art25678.html> (1.5.2010)
- DRBOHLAV, D. (2001): Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice*. Portál, Praha, s. 17-30.
- DRBOHLAV, D., LACHMANOVÁ-MEDOVÁ, L., ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D., DZÚROVÁ, D. (2009): The Czech Republic: on its way from emigration to immigration country. *IDEA Working Papers*, č. 11, 124 s.
- ENTZINGER, H. (1999): Different and Equal; Models for the Analysis of Integration Policies. Council of Europe. *Seminar on Strategies for Implementing Integration Policies*, Prague, 12 s.
- ENTZINGER, H., BIEZEVELD, R. (2003): Benchmarking in Immigrant Integration. European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, Rotterdam, 53 s.
- FERRY, L. (2006): Discrimination positive ou intégration républicaine? Pour une société de la nouvelle chance. *Regards sur l'actualité*, 319, s. 69-80.

GEVREY, M. (2003): Les défis de l'immigration future. Conseil Economique et Social, 4 s.

HALDE (Haute Autorité de Lutte contre Discriminations et pour l'Égalité)
<http://www.halde.fr/> (8.5.2010)

Haut Conseil à l'Intégration (2006): Le bilan de la politique de l'intégration 2002-2005. La Documentation Française, Paris, 328 s.
<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/064000272/0000.pdf> (2.1.2010)

Haut Conseil à l'Intégration (2009): Etudes et intégration. Faire connaître les valeurs de la République. Les élus issus de l'immigration dans les conseils municipaux (2001-2008). La Documentation française, Paris, 168 s.
<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/094000180/0000.pdf> (2.1.2010)

INED (Institut national des études démographiques) <http://www.ined.fr/fr/> (8.5.2010)

INSEE (Institut national de la statistique et des études économiques)
<http://www.insee.fr/fr/default.asp> (29.4.2010)

INSEE (2010): Tableaux de l'économie française. 242 s.
<http://www.insee.fr/fr/ffc/tef/tef2010/tef2010.pdf> (29.4.2010)

JANSKÁ, E. (2002): Adaptace cizinců v České republice. Disertační práce. PŘF UK, Praha, 118 s.

KOŽELUHOVÁ, K. (2009): Strategie francouzské imigrační politiky. Bakalářská práce. PŘF UK, Praha, 67 s.

LACHMANOVÁ, L. (2006): Francouzský model integrace imigrantů: jeho výsledky a komparativní hodnocení. Diplomová práce. PŘF UK, Praha, 152 s.

L'ECJS de l'IUFM en classe de Seconde, 2001. <http://www.aix-mrs.iufm.fr/formations/filieres/ecjs/productionsaix/integration.htm> (25.3.2010)

Le Monde - Identité nationale: les Français voient le débat comme une "stratégie" électorale (ze dne 29.11.2009). http://www.lemonde.fr/politique/article/2009/11/29/identite-nationale-les-francais-voient-le-debat-comme-une-strategie-electorale_1273698_823448.html (4.4.2010)

LI, W. (2009): Ethnoburb: the new ethnic community in urban America. University of Hawai'i Press, Honolulu, 214 s.

Ministère de l'immigration, de l'intégration, de l'identité nationale et du développement solidaire (2009): L'essentiel sur le développement solidaire. Favoriser le développement solidaire avec les pays source d'immigration. Paris, 23 s.

NIESSEN, J., HUDDLESTON, T., CITRON, L. (2007): Migrant Integration Policy Index. British Council and Migration Policy Group, Brussels, 191 s.

NOIRIEL, G. (2002): Atlas de l'immigration en France. Autrement, Paris, 63 s.

ONDROVÁ, R. (2009): Analýza procesu integrace cizinců v ČR a ve Francii. Diplomová práce. ESF MU, Brno, 116 s.

Regards sur l'actualité (2006): Politique de l'immigration. La Documentation Française, č. 326, 112 s.

SCHNAPPER, D. (2007): Qu'est-ce que l'intégration? Gallimard, Paris, 240 s.

SCHNAPPER, D., KRIEF, P., PEIGNARD, E. (2003): French Immigration and Integration Policy. A complex Combination. In: Heckmann, F., Schnapper, D. (ed.): The Integration of Immigrants in European Societies. Lucius & Lucius, Stuttgart, 261 s.

Secrétariat général du comité interministériel de contrôle de l'immigration (2007): Les orientations de la politique de l'immigration. Rapport au parlement. La Documentation Française, Paris, 232 s.

<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/074000765/0000.pdf> (2.1.2010)

Secrétariat général du comité interministériel de contrôle de l'immigration (2008): Les orientations de la politique de l'immigration. Rapport au parlement. La Documentation Française, Paris, 236 s.

<http://lesrapports.ladocumentationfrancaise.fr/BRP/094000036/0000.pdf> (2.1.2010)

SEIDLOVÁ, M., URBAN, M. (2006): Imigranti v evropských metropolích: Příklad analýzy migračního a integračního chování Rumunů v Paříži a Londýně. Diplomová práce. PřF UK, Praha, 218 s.

SEJERSEN, T. B. (2008): „I Vow To Thee My Countries“ – The Expansion of Dual Citizenship in the 21st Century. International Migration Review, 42, č. 3, s. 523-549.

Respekt (2010): Co se v mládí naučíš... Přeloženo z The Economist. Respekt č. 5, 7.2.2010, s. 34.

WEIL, P. (2005): La République et sa diversité. Immigration, intégration, discriminations. Editions du Seuil et La République des Idées, Paris, 111 s.

WESTIN, C. (2006): Sweden: Restrictive Immigration Policy and Multiculturalism. Migration Information Source. <http://www.migrationinformation.org/USFocus/display.cfm?ID=406> (10.4.2010)

ZELINSKY, W., LEE, B. A. (1998): Heterolocalism: An Alternative Model of the Sociospatial Behaviour of Immigrant Ethnic Communities. *Integrational Journal of Population Geography*, č. 4, s. 218-298.